

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**Recepce pojetí mezináboženské
spolupráce Hanse Künga v českém
prostředí**

Petra Niederlová

Katedra: Katedra religionistiky
Vedoucí práce: Doc. Pavel Hošek, ThD.
Studijní program: Teologie
Studijní obor: Evangelická teologie

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Recepce pojetí mezináboženské spolupráce Hanse Künga v českém prostředí* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 28. 6. 2010

Petra Niederlová

Bibliografická citace

Recepce pojetí mezináboženské spolupráce Hanse Künga v českém prostředí: diplomová práce / Petra Niederlová; vedoucí práce: Doc. Pavel Hošek, ThD. – Praha, 2010. – 69 s.

Anotace

Švýcarský teolog Hans Küng se v několika posledních desetiletích věnuje zejména dialogu mezi náboženstvími. Jeho úsilí vedlo například ke zformulování *Prohlášení ke světovému étosu*, pod které se podepsali představitelé všech světových náboženství. Küng v něm předkládá etický konsensus, na jehož základě mohou všechna náboženství existovat ve shodě. Tento konsensus pak platí nejen na rovině náboženské, ale i v podřízených oblastech jako politika, ekonomika nebo hospodářství. Není světového míru bez míru mezi náboženstvími – zní nosná myšlenka Küngových snah.

Küng všemi způsoby vyzývá k ekumenismu. Hledá shody, nikoli rozdíly mezi náboženstvími. Vychází z myšlenky, že člověk je ze své podstaty velmi věřící. V době snížení zájmu o institucionální náboženství se Küng snaží zprostředkovat náboženský prožitek co největšímu počtu lidí.

Tato práce mapuje působení Küngových mezináboženských snah na českém území. Zabývá se ohlasy mezináboženského dialogu v českém prostředí, zkoumá jeho stav a význam.

Klíčová slova

Hans Küng, mezináboženský dialog, náboženství v ČR, ekumenismus, étos, konsensus, mír

Summary

Impact of Hans Küng's Outlook on Inter-religious Collaboration in the Czech Environment

Over the last few decades the Swiss theologian Hans Küng has worked towards dialogue between religions. His work has led for instance to the wording of declaration *Towards a Global Ethic: An Initial Declaration*, signed by representatives of all religions of the world. In this study Küng presents a general ethical agreement which can form a basis for the coexistence of all existing religions. This consensus can apply not only on a religious level but also in lesser fields such as politics, economy or management. There can be no peace without peace between religions – this is the inspiratio behind all Küng's work.

Küng argues strongly for ecumenism. He seeks understanding among religions, rather than differences. He starts out from the idea that a human being is fundamentally a believer. In a time when interest in institutional religion is declining Küng takes pains to convey the religious experience to the largest possible number of people.

This study maps out the effect of Küng's inter-religious efforts in the Czech territory. It looks at the reception of the inter-religious dialogue in the Czech environment and examines its conditions and implications.

Keywords

Hans Küng, inter-religious dialogue, religion in the Czech Republic, ecumenism, ethos, consensus, peace

Obsah

Úvod	5
1. Třetí tisíciletí bude spirituální, anebo nebude vůbec.....	6
2. Šťastným dítětem jinak temného dvacátého století se zdá mezináboženský dialog	9
3. Buď spolu povedeme dialog, nebo po sobě budeme střílet	13
4. Věřím v mír mezi náboženstvími aneb Vizitka Hanse Künga	15
5. Küng versus Ratzinger – nejprve spolupráce, poté rozkol	19
6. Biskupské konference představují živé magisterium, teologie je hledáním určité cesty	24
7. Jaromír Štětina: „Na stopu, kterak sblížit muslimské a křesťanské pojetí Boha, mne uvedl Hans Küng.“	28
8. Tomáš Halík: V arabštině neexistuje pojem dialog; slovo, které se zde používá, znamená spíše vyjednávání.....	32
9. České Centrum Prokopios – přímá inspirace Küngem	36
10. Knihy Hanse Künga s důrazem na překlady do češtiny	39
11. Küng: „Člověk je už od svého prapůvodu velmi věřící.“	47
12. Diskuse nad Küngem v českém teologickém tisku	52
13. Dialog (a Hans Küng) podle Dingiru.....	57
Závěr.....	63
Rejstřík.....	65
Osobnosti mezináboženského dialogu v ČR.....	66
Použitá literatura.....	67
Internetové zdroje.....	68

Úvod

V práci *Recepce pojetí mezináboženské spolupráce Hanse Künga v českém prostředí* se nejprve soustředím na *Prohlášení ke světovému étosu*, který Küng zformuloval a v roce 1993 předložil k diskusi Parlamentu světových náboženství v americkém Chicagu.

Mezináboženský dialog, jenž byl touto událostí odstartován v masovějším měřítku, našel v devadesátých letech 20. století ohlas i v českém prostředí. Výrazem tohoto ohlasu se stalo několik zásadních knih, do nichž své názory vtělili zejména Pavel Hošek, Ivan O. Štampach a Karel Floss.

Z nich vyplývá, že v mezináboženském dialogu se postupně uplatňovaly pozice náboženského exkluzivismu, náboženského pluralismu a dialogického modelu, respektive postpluralismu a také zdůraznění etické roviny v Projektu světového étosu (a v celém mezináboženském dialogu) jako platformy, kde existuje mnohem větší konsensus než pouze v rovině teologické.

Další kapitoly práce budou při mapování vývoje mezináboženské spolupráce těžit i z řady zajímavých článků (jako „hmatatelných“ nebo prokazatelných projevů recepce mezináboženského dialogu), jež byly publikovány v převážné míře v tuzemském odborném tisku. Mimo jiné se dotknou vývoje vztahu Hanse Künga a Josepha Ratzingera (nyní papeže Benedikta XVI.), který začal spoluprací a skončil rozporem, a v návaznosti pak problematiky biskupských konferencí (jež představují živé magisterium) a teologie, která je hledáním určité cesty.

Zvláštní pozornost věnuji české percepci dialogu mezi křesťanstvím a islámem, který je pro současný svět velmi aktuální otázkou.

Podrobněji se zastavím u českého Centra Prokopios, jež se u nás přímo inspirovalo Hansem Küngem a Nadací Světového étosu, a poté shrnu nejvýznamnější tuzemské názory na mezináboženskou spolupráci, ohlasy mezináboženského dialogu, na jeho stav a význam.

1. Třetí tisíciletí bude spirituální, anebo nebude vůbec

Od 28. srpna do 4. září roku 1993 bylo americké Chicago hostitelem Parlamentu světových náboženství. Tento parlament diskutoval o *Prohlášení ke světovému étosu*. Po týdnu se pod jeho obsah podepsali zúčastnění představitelé buddhismu, hinduismu, islámu, judaismu, křesťanství, novopohanství, dále reprezentanti náboženství Bahá'í, Sikhové, taoisté, zoroastrovci a také představitelé domorodých náboženství.

Dosažený výsledek byl velkým úspěchem Hanse Künga, který *Prohlášení ke světovému étosu* zformuloval.

„Otevřeně přiznávám, že jsem byl delší dobu značně bezradný v otázce, jak takové prohlášení koncipovat jak po stránce obsahové, tak i stylistické. Na jedné straně chyběly historické předlohy: poprvé v dějinách náboženství šlo o vypracování prohlášení týkajícího se étosu, které mělo být přijatelné pro všechny příslušníky všech náboženství,“¹ svěčil se Hans Küng v komentáři o pozadí přípravy prohlášení pro Parlament světových náboženství.

Karl-Josef Kuschel, spolupracovník Hanse Künga, který ho do Chicaga doprovázel, podtrhl, o co Küngovi šlo od samého počátku – totiž o to, aby právě obrozené náboženské přesvědčení pomohlo vyřešit globální problémy a globální úkoly, s nimiž bylo lidstvo konfrontováno od druhé poloviny 20. století. To však lze uskutečnit pouze za předpokladu, *„nebudou-li se náboženství potírat ve vzájemných svárech, nýbrž si uvědomí, co mají společné“²*

Obrovskou šanci, kterou by světový náboženský étos mohl v 21. století sehrát, přitom Kuschel výstižně připomněl citátem ateisty Francouze Andrého Malrauxe³, který prohlásil, že třetí tisíciletí buď bude spirituální, anebo nebude vůbec...

Hans Küng si byl vědom, že náboženství sama o sobě nemohou vyřešit ekologické, hospodářské, politické a sociální problémy Země, (...) *„mohou ovšem změnit vnitřní*

¹ KÜNG, H., KUSCHEL, K.-J., *Prohlášení ke světovému étosu*, 1993, CDK 1997, s. 39

² KÜNG, H., KUSCHEL, K.-J., *Prohlášení ke světovému étosu*, 1993, CDK 1997, s. 75

³ André Malraux (1901–1976), francouzský spisovatel a politik; ve svých románech předznamenal existencialismus.

nastavení, celou mentalitu, lidské ‚srdce‘ a pohnout člověka, aby se obrátil z falešné cesty k novému životu.“⁴

Küing jako základ světového étosu zvolil „čtyři nezrušitelná přikázání“, která transformoval v závazek ke kultuře bez násilí a ke kultuře úcty ke všemu živému (přikázání *Nezabiješ!*, čili v pozitivní formulaci *Cti život!*), dále v závazek ke kultuře založené na solidaritě a spravedlivém hospodářském uspořádání (přikázání *Nepokradeš!*, v pozitivní rovině *Jednej spravedlivě a čestně*). Třetím požadavkem se stal závazek ke kultuře tolerance a k životu v pravdě (přikázání *Nelži!*, respektive *Mluv a jednej pravdivě*), posledním požadavkem pak byl závazek ke kultuře zrovnoprávnění a k partnerství muže a ženy (přikázání *Nezcižolžíš*, respektive *Ctěte a milujte se navzájem!*).

Prohlášení ve svém závěru nabádá jednotlivá společenství věřících, aby zformulovala své specifické étosy, které by mohly nastíněný světový étos ještě více prohloubit a rozšířit.

Fakt, že se Parlament světových náboženství v Chicagu 1993 uskutečnil a že se jeho účastníci k Deklaraci o světovém étosu přihlásili, lze ocenit jako jeden z výrazných kroků mezináboženského dialogu. Proces přípravy a průběh celé akce ovšem zároveň potvrdil, že prosazování dialogu mezi náboženstvími bude citlivým a složitým procesem.

Sám Küing například přiznal, že nechtěl-li z prohlášení vyloučit některá z největších náboženství, musel rezignovat na to, aby v textu přímo pojmenoval Boha: *„To mi bylo od počátku jasné, jakkoli jsem to jako křesťanský teolog činil nerad. Ve jménu Boha všemohoucího, stvořitele nebe i země, by se ve vztahu k bezpodmínečně platným normám argumentovalo snáze,“* píše Küing, který však vzápětí dodává: *„Pak bychom ale museli rezignovat na buddhismus. Předem mi bylo jasné, že představitelé buddhismu by používání jména Božího v takovém prohlášení nepřijali.“⁵*

Karl-Josef Kuschel při líčení průběhu Parlamentu světových náboženství v Chicagu roku 1993 přiznává, že spektrum skupin, které se ho zúčastnily, bylo velmi pestré: *„Byli zde zastoupeni nejen muslimové a zoroastrovci, džinisté a tibetští buddhisté, ale především ‚native Americans‘, čili původní obyvatelé Ameriky, a široké spektrum různých kultů, duchovních skupin a náboženských hnutí“⁶*.

⁴ KÜNG, H., KUSCHEL, K.-J., Prohlášení ke světovému étosu, 1993, CDK 1997, s. 17

⁵ KÜNG, H., KUSCHEL, K.-J., Prohlášení ke světovému étosu, 1993, CDK 1997, s. 45

⁶ KÜNG, H., KUSCHEL, K.-J., Prohlášení ke světovému étosu, 1993, CDK 1997, s. 70

Podle Kuschela bylo toto široké zastoupení správné – „*odráželo totiž povědomí o změně historické epochy*“. Kuschel ho hájí, i když přiznává, že rada parlamentu jím dodala „*munici tradičním křesťanským církvím, které předem tento parlament diskvalifikovali jako synkretický.*“⁷

⁷ KÜNG, H., KUSCHEL, K.-J., Prohlášení ke světovému étosu, 1993, CDK 1997, s. 70

2. Šťastným dítětem jinak temného dvacátého století se zdá mezináboženský dialog

V roce 1998 vydává nakladatelství Portál knihu *Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Její autor Ivan Odilo Štampach se v závěru věnuje i mezináboženským vztahům. V této souvislosti konstatuje, že „šťastným dítětem jinak temného dvacátého století se zdá mezináboženský dialog“.⁸

Dvacáté století je pro Ivana Odilo Štampacha temným z toho důvodu, že v jeho průběhu došlo k „snad nejhlubšímu náboženskému úpadku v dějinách“. Nakonec ale byl tento úpadek vystřídán „vlnou nového zájmu o náboženské a duchovní hodnoty“.⁹

Štampach ovšem upozorňuje, že přelom dvacátého a jedenadvacátého století se nesl v hledání alternativy. Volání po alternativě se prosazovalo v mnoha oborech lidské činnosti – mimo jiné v kultuře, medicíně, pedagogice, politice a také v duchovní sféře.

„Na bezohlednost moderního člověka vůči živému a neživému přírodnímu prostředí odpovídá postmoderní člověk vášnivým zaujetím pro ochranu života jako celku. (...) Spolu s hlubinnou ekologií se vynořilo i cosi jako ekologie lidského nitra,¹⁰“ píše Štampach a těmito slovy přímo rezonuje s přesvědčením Hanse Künga.

Štampach ovšem otevřeně přiznává, že součástí nastalého trendu je, že hledající mladé lidi více než nabídka katolické církve, církví pravoslavných či protestantských přitahuje nová alternativa. Čím se vyznačuje? Tím, že „v některých nových náboženských směrech nemá podobu osobního Boha, která se ve zdejších podmínkách zdála pod vlivem křesťanství samozřejmou“.¹¹ Nová spiritualita hledajících mladých lidí bývá v daleko větší míře například inspirována taoismem či buddhismem. Velmi zajímavým Štampachovým postřehem je také upozornění, že „některé podoby současného necírkevního křesťanství se

⁸ ŠTAMPACH, O. I., *Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*, Portál 1998, s. 179

⁹ ŠTAMPACH, O. I., *Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*, Portál 1998, s. 138

¹⁰ ŠTAMPACH, O. I., *Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*, Portál 1998, s. 141

¹¹ ŠTAMPACH, O. I., *Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*, Portál 1998, s.142

vracejí ke středověkým grálovým legendám.“¹² Uplyne pouhých pět let a právě legendy o grálu se díky románu amerického spisovatele Dana Browna *The Da Vinci Code* (v českém překladu Šifra mistra Leonarda), který se stal knižním bestsellerem, aby byl následně zfilmován Hollywoodem, staly velmi populární.

I Štampach, který v citované knize vnímá mezináboženský dialog jako nesmírně pozitivní jev, akcentuje fakt jeho složitosti. Názorně tak nejprve činí na příkladu „*dětských nemocí interreligiózního dialogu*“. Zpočátku k nim patřila i naivita, že bude snadné při kontaktech například s Orientem „*přetlumočit doktrínu, například křesťanskou, do myšlenkového světa jiného náboženství*“. Až posléze v dialogu zainteresovaní, přestože nadaní dobrou vůlí, došli k poznání, že „*Orient a Okcident si mají vzájemně co nabídnout, aniž by museli ztratit vlastní identitu*“.¹³

Tváří v tvář nastalé pestrosti religiozní scény, ale i skutečnosti, že náboženské vášně, propojené s nacionalismem, se na mnoha místech naší planety staly součástí násilností a krutostí (i v tomto ohledu můžeme konstatovat shodu myšlenek Štampacha a Kunga), Štampach rozlišuje a charakterizuje tři modely mezináboženských vztahů.

Nejprve však podtrhuje, že „*mezináboženský dialog není totéž jako náboženský synkretismus*“¹⁴, což znamená, že díky mezináboženskému dialogu nevznikne smíšením okrajových (anebo i některých podstatných) prvků a rysů náboženství (ať už spontánně a nebo vědomě) nové náboženství. Synkretické kultury Štampach přibližuje slovy Franze Königa¹⁵ a Hanse Waldenfelse¹⁶ (1994), podle nichž se za ně považují například „*karibské wúdú, vietnamský cao-dai, Bahá'í víra nebo brazilské lokální kultury, jež spojují prvky křesťanství s náboženstvím Indiánů*“.¹⁷

K tomu Štampach dodává, že účastníci mezináboženského dialogu se sami zavazují, že nebudou jednotlivci či skupiny přesvědčovat k přechodu k jejich náboženství, čímž odmítají proselytismus (cílené získávání nových věřících pro nějakou náboženskou společnost změnou jejich původního náboženského přesvědčení; z řec. *proserchomai* – přichozí).

¹² ŠTAMPACH, O. I., Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie, Portál 1998, s. 144

¹³ ŠTAMPACH, O. I., Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie, Portál 1998, s. 154

¹⁴ ŠTAMPACH, O. I., Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie, Portál 1998, s. 180

¹⁵ Franz König (1905–2004), rakouský kardinál, prelát Římskokatolické církve. V letech 1956–1985 vídeňský arcibiskup, v r. 1958 se stal kardinálem.

¹⁶ Hans Waldenfels (*1931), německý jezuita, v letech 1977–1997 profesor fundamentální teologie, teologie náboženství a filosofie náboženství na univerzitě v Bonnu.

¹⁷ ŠTAMPACH, O. I., Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie, Portál 1998, s. 180

Za tři modely mezináboženských vztahů Štampach pokládá:

- náboženský exkluzivismus,
- náboženský pluralismus,
- dialogický model.

Zatímco stoupenci náboženského exkluzivismu jsou přesvědčeni o své celé, nezkreslené a jediné pravdě, zastánci náboženského pluralismu vyznávají, že každý má svou pravdu – mnohost náboženství jim nevadí, naopak ji vítají. U exkluzivistů je podle Štampacha představitelná přinejmenším tolerance a alespoň částečné zapojení do mezináboženského dialogu. I náboženský pluralismus ale má své hranice: „*Má-li totiž každý svou pravdu, může si s ní zcela stačit. Jednotlivá náboženství se svými pravdami mohou existovat netečně vedle sebe,*“¹⁸ upozorňuje Štampach.

Exkluzivismus i pluralismus se mu proto jeví jako dvě krajní řešení. Východiskem je pro něj model dialogický. Autentický mezináboženský dialog podle Štampacha „*respektuje rozdíly, ale vidí možnosti shody, uznává společný prostor a možnost solidárního hledání pravdy*“.¹⁹

Otázku exkluzivity náboženství, potažmo hledání společných rysů náboženství, shod mezi nimi a společného konsensu před Štampachem rozpracoval právě Hans Küng – minimálně ji nastínil již v knize *Christ sein* v roce 1974 (česky *Být křesťanem*, CDK 2000); Hledáním konsensu mezi náboženstvími se zabývá v mnoha dalších publikacích – ať už jde o knihu *Po stopách světových náboženství*²⁰, nebo podrobněji pak o edici knih (v originále dvě knihy, česky tetralogie), které se věnují srovnání křesťanství s ostatními náboženstvími (*Křesťanství a hinduismus*, 1997 *Křesťanství a buddhismus*, 1997, *Křesťanství a islám*, 1998, *Křesťanství a náboženství Číny*, 1999, vše v nakladatelství Vyšehrad).²¹

Jak píše Zdeněk Vojtíšek,²² vyjadřuje se Hans Küng ve svých knihách kriticky ke všem

¹⁸ ŠTAMPACH, O., I., Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie, Portál 1998, s. 182

¹⁹ ŠTAMPACH, O., I., Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie, Portál 1998, s. 183

²⁰ KÜNG, H., Spurensuche. Die Weltreligionen auf dem Weg, Piper 2004; česky CDK 2006

²¹ orig.: 1. Christentum und Weltreligionen. Hinführung zum Dialog mit Islam, Hinduismus und Buddhismus (spoluautoři Josef van Ess, Heinrich von Stietencron a Heinz Bechert). Piper, München 1984, 2. Christentum und Chinesische Religion. Piper, München 1988 (spoluautorka Julia Ching)

²² PhDr. Zdeněk Vojtíšek (*1963), odborný asistent Husitské teologické fakulty UK, mluvčí Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů a šéfredaktor časopisu Dingir; Časopis Dingir, 3/2003, možno nalézt na <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf>

třem základním alternativám teologického pojetí mezináboženských vztahů: „exkluzivismus (jen mé náboženství je pravé) odmítá jako naprosto neudržitelný postoj a ostře kritizuje vlastní církev za někdejší teologii v duchu slavného Cypriánova sloganu *Mimo církev není spásy. Volá své souvěrce k posunu od eklesiocentrického pojetí jiných náboženství k pojetí teocentrickému*²³. Inkluzivismus (náboženství mají podíl na pravdě, jen mé náboženství ji však vyjadřuje plně, tj. normativně) kritizuje jako apriorní předpoklad vlastní nadřazenosti, který často znemožňuje autentický dialog. Pluralismus (všechna náboženství jsou si rovna) odmítá jako lacinou rezignaci na otázku pravdy.“²⁴

²³ A to v duchu Ježíšových slov „Duch vane, kam chce“, tedy i mimo sféru církve, viz Küng, *Co je církev*, s. 86, k této Küngově myšlence viz Richards, *Towards a Theology of Religions*, s. 54

²⁴ KÜNG, H., *Světový étos. Projekt*, s. 97–98

3. Bud' spolu povedeme dialog, nebo po sobě budeme střílet

Pro Pavla Hoška, který se zabývá křesťanskou vírou v pluralitě náboženství v publikaci *Na cestě k dialogu*, vydané roku 2005, není mezináboženský dialog již spojen s otázkou „zda“, ale v současné době především s otázkou „jak“. Hošek soudí, že teologové se jinými náboženství musí začít zabývat nejen v rovině teoretické, ale i prakticky, a dialog se proto stává přímo imperativem. „*Má-li pravdu velký stoupenec dialogu Hans Küng, bud' spolu povedeme dialog, nebo po sobě budeme střílet,*“²⁵ cituje Hošek Küngovu myšlenku, jež se objevila například v jeho díle *Weltreligionen, Weltfrieden, Weltethos* nebo v knize *Křesťanství a buddhismus*.

Hošek připomíná, že Hans Küng, který se současným náboženským pluralismem zabývá velmi dlouho a velmi intenzivně, má za sebou mimo jiné i zkušenost teologického konzultanta II. vatikánského koncilu. Právě na tomto koncilu katolická církev poprvé oficiálně vyjádřila svůj vztah k mimokřesťanským náboženstvím. Stalo se tak 28. října 1965 prostřednictvím „*Nostra aetate*“ – prohlášení, jež ve svém závěru obsahuje odmítnutí jakékoliv diskriminace mezi lidmi, tedy i diskriminace náboženské.

Küngův akcent na etickou rovinu v *Projektu světového étosu* Pavel Hošek realisticky hodnotí jako platformu, „*kde existuje mnohem větší konsensus než v rovině teologické*“.²⁶ Zároveň ale připomíná, jak důležitý význam přitom Küng připisuje křesťanství, které může v mezináboženských dialozích sehrát roli kritického katalyzátoru – „*křesťanství prošlo ohněm osvícenecké kritiky a může vstupovat do dialogu se sebekriticko-kritickým kladením otázek.*“²⁷

Přínosem Hoškovy knihy *Na cestě k dialogu* je zpřesnění a rozšíření pojmů exkluzivismus, inkluzivismus, pluralismus a jejich rozšíření o postpluralismus.

Hošek podotýká, že pluralismus bývá často vysvětlován prostřednictvím názorných

²⁵ HOŠEK, P., *Na cestě k dialogu – Křesťanská víra v pluralitě náboženství*, Návrat domů, Praha 2005, s. 148

²⁶ HOŠEK, P., *Na cestě k dialogu – Křesťanská víra v pluralitě náboženství*, Návrat domů, Praha 2005, s. 138

²⁷ HOŠEK, P., *Na cestě k dialogu – Křesťanská víra v pluralitě náboženství*, Návrat domů, Praha 2005, s. 137

ilustrací – například té, která hovoří o tom, že „jednotlivá náboženství lze chápat jako stezky na svazích téže hory, ovšem vinoucí se z různých směrů“.²⁸ Zároveň ale klade otázku, k čemu by byl mezináboženský dialog, pokud by došlo k relativizaci, respektive neutralizaci všech rozdílů a specifik: „Pluralisté mají za to, že muslimové adorující Alláha, křesťané uctívající trojjediného Boha, hinduisté spějící k identitě atmanu s brahmou, buddhisté toužící po nirváně – ti všichni se nakonec vztahují k téže Poslední skutečnosti, jen prostřednictvím různých (v zásadě zaměnitelných) jmen či symbolů. Tento předpoklad je ovšem pro drtivou většinu věřících všech tradic naprosto nepřijatelný,“²⁹ argumentuje Pavel Hošek.

Proto se objevil postpluralismus, který se pokouší navázat na to dobré, co exkluzivismus, inkluzivismus a pluralismus naznačily a zformulovaly, a vyvarovat se veškerých jejich jednotlivých slabin.

Hošek se v této souvislosti především soustřeďuje na směr dalšího rozvíjení postpluralistického pojetí mezináboženských vztahů prostřednictvím filosofie dialogu.

Mezináboženský dialog rozděluje na:

- konceptuální (či diskursivní),
- spirituální,
- eticko-praktický,
- komunální (tzv. dialog života).

Stoupenci konceptuálního dialogu logicky kladou důraz na univerzální struktury lidské religiozity, při dialogu spirituálním jde zejména o výměnu duchovních zkušeností a vzájemnou liturgickou participaci. Když Hošek přibližuje dialog v prakticko-etické rovině, odkazuje opět na pojetí Hanse Künga a uvádí, že „jednotlivá náboženství se do značné míry shodují na nejvyšších mravních ideálech lidského života, resp. na pravidlech mezilidských vztahů. Zdůvodnění těchto pravidel jsou ovšem různá a často i konfliktní.“³⁰

²⁸ HOŠEK, P., Na cestě k dialogu – Křesťanská víra v pluralitě náboženství, Návrat domů, Praha 2005, s. 95

²⁹ HOŠEK, P., Na cestě k dialogu – Křesťanská víra v pluralitě náboženství, Návrat domů, Praha 2005, s. 103

³⁰ HOŠEK, P., Na cestě k dialogu – Křesťanská víra v pluralitě náboženství, vydal Návrat domů, Praha 2005, s. 169

4. Věřím v mír mezi náboženstvími aneb Vizitka Hanse Künga

V roce 2008, u příležitosti osmdesátých narozenin Hanse Künga, nabídl kolektiv českých autorů (Karel Floss, Pavel Hošek, Ivan Štampach) tuzemským čtenářům soubor studií *Hans Küng – Teolog na hraně*. Volbu názvu zdůvodnili v předmluvě: „*Zdá se, že rozhraní je Küngovým životním prostorem. Pohybuje se na rozhraní mezi katolicismem a protestantismem, na hraně mezi církví a světem, na ostří nože mezi duchovní tradicí a sekulární kulturou, na křižovatce mezi křesťanstvím a jinými náboženstvími, a také na mezioborovém rozcestí mezi teologií a religionistikou.*“³¹

Čeští autoři do své knihy vřadili i studii významného německého teologa Hermanna Häringa *Hans Küng a jeho dílo*.

Hermann Häring (*1937) vystudoval teologii v Mnichově a v Tübingen. Jedenáct let (1969–1980) právě zde působil v Institutu pro ekumenické bádání, takže Hanse Künga poznal skutečně zblízka. Když se Häring stal profesorem dogmatické teologie na Katolické univerzitě v Nijmegen, na Künga nezapomněl. V roce 1998 vyšla v Mohuči kniha, kterou mu věnoval. Název má prostý: *Hans Küng – Grenzen durchbrechen*. Čili *Prolomené hranice Hanse Künga*.

Häringova studie, která je zařazená do české knihy *Hans Küng – Teolog na hraně*, ovšem vznikla pro potřeby Nadace Weltethos. Hermann Häring v tomto životopisném portrétu připomíná jistou symboličnost místa narození Hanse Künga, který pochází ze Sursee nedaleko Luzernu, tedy z té německy hovořící švýcarské oblasti, „*jež je symbolem švýcarského sebevědomí a cílevědomosti*“.³²

Zajímavým detailem pak je, že Küng, který studie započal na jezuitské univerzitě v Římě oborem filosofie (psala se první polovina padesátých let a Küng věnoval velkou pozornost francouzskému mysliteli J.-P. Sartrovi, soustředěnému na kategorii svobody, nejprve ve fenomenologických a existencialistických souvislostech), po dalších studiích v Londýně

³¹ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I. O., *Hans Küng – Teolog na hraně*, Dingir 2008, s. 6

³² FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I. O., *Hans Küng – Teolog na hraně*, Dingir 2008, s. 8

a Madridu promoval na Katolickém institutu v Paříži. Stalo se tak v roce 1957, a to ve stejný den, kdy v Mnichově habilitoval Joseph Ratzinger.

Küng promoval na základě rozboru nauky o ospravedlnění. „*První základy této práce byly položeny již za římského pobytu, nyní (rozuměno při promoci – pozn. autorky) vyvozuje důsledky pro katolicko-evangelickou ekuménu*“,³³ píše v životopisném profilu Hermann Häring.

Následně shrnuje, že Küng se na šíření ekumenické myšlenky neúnavně soustředil po II. vatikánském koncilu (1962–1965). Již v roce 1963 se podílel na založení mezinárodního teologického časopisu Concilium, který vycházel v sedmi jazycích. O rok později pak Küng založil v německém městě Tübingen Institut pro ekumenické bádání.

Küngovými tématy se staly „...*mnohé aspekty obnovy teologie a církve. Běží o nově vybojovanou svobodu křesťana, o odpor proti autoritativně setrvačným silám, o vyjasňování mnoha kompromisních koncilních formulací, stejně jako o nové objevení Písma pro církevní praxi a křesťanskou angažovanost*“³⁴, vypočítává Küngovy snahy Hermann Häring.

Küng, který usiloval o propojení víry se současným myšlením, předložil v roce 1970 k diskusi i otázku nároku na papežskou neomylnost. Häring konstatuje, že to mu římská kurie odpustit nehodlala. Po nástupu papeže Jana Pavla II. (1978–2005) se ke slovu dostal přísně konzervativní kurz. V prosinci roku 1979 bylo Hansi Küngovi odebráno povolení vyučovat. Küng musí odejít z teologické fakulty, „*podrží si však jako profesor pro teologii se svým Institutem pro ekumenické bádání místo na univerzitě v Tübingen, aniž patří k nějaké fakultě – z hlediska práva na vysokých školách jde o novum*“,³⁵ upozorňuje Hermann Häring.

Hans Küng tehdy svoji hlubokou životní a profesní krizi překonává tím, že se zcela ponoří do tematiky světových náboženství. Výsledkem dlouholeté práce, kterou průběžně prezentoval přednáškami i dílčími statěmi, se stávají velké monografie, věnované monoteistickým náboženstvím, které byly vydány mezi roky 1991–2004.

³³ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I. O., Hans Küng – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 8

³⁴ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I. O., Hans Küng – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 9

³⁵ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I. O., Hans Küng – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 11

Důkazem, že Hans Küng je myslitel vsutku moderní, je rovněž sedmidílný televizní dokumentární (a zároveň multimediální) projekt *Spurensuche* (Hledání stop), zasvěcený světovým náboženstvím – křesťanství, hinduismu, buddhismu, islámu, judaismu, čínským náboženstvím i náboženstvím kmenovým.

„Co vyjde z jeho domu, je vždy napsáno vědecky odpovědně a korektně, ale také srozumitelně pro širší čtenářskou veřejnost“³⁶ – tak oceňuje Hermann Häring dílo Hanse Künga.

Mimochodem – Häring uvádí, že jen Küngovy knihy reprezentují 15 tisíc stránek, další zdroje pak dokonce uvádějí číslo blížící se k 30 tisícům.

Küng se totiž snaží mezináboženský dialog navazovat, rozvíjet a prohlubovat i nespočtem článků, přednášek a projevů.

Své krédo „*Věřím v jednotu církví. Věřím v mír mezi náboženstvími. Věřím ve společenství mezi národy*“ obhajoval Hans Küng například na světovém ekonomickém fóru v Davosu i ve středisku UNESCO v Paříži.

V roce 1995 se mu díky štědrému donátorovi podařilo založit „Stiftung Weltethos“. Nadace Světového étosu má dnes své pobočky ve Švýcarsku, Německu, Rakousku, v České republice i Maďarsku.

Další centra se připravují v Mexiku, v Brazílii anebo v Chorvatsku.

O respektu, který projekt Světového étosu vzbudil, svědčí to, že v Tübingen s projevy k tomuto tématu vystoupili například Kofi Annan³⁷, Horst Köhler³⁸, Tony Blair³⁹, Jacques Rogge⁴⁰ či Helmut Schmidt⁴¹.

„*Netvrdím, že v Küngově teologii nenajdeme žádnou chybu, snad i nedůslednosti nebo předčasné závěry. Snad je to vina jeho odpůrců, že ještě nedošlo ke kritické rozpravě s jeho teologií,*“⁴² poznamenává Hermann Häring v závěru životopisného profilu Hanse Künga. Oceňuje však, že čím více se snahami „*o ponor do světa náboženství a jejich schopnosti*

³⁶ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I.O., Hans Küng – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 11

³⁷ Kofi Annan (*1938), sedmý generální tajemník OSN v letech 1997–2006; držitel Nobelovy ceny míru (2001) za „práci za lépe organizovaný a mírovější svět“

³⁸ Horst Köhler (*1943), v letech 2004–2010 prezident Spolkové republiky Německo; hlásí se k evangelickému vyznání.

³⁹ Tony Blair (*1953), britský premiér 1997–2007

⁴⁰ Jacques Rogge (*1942), od roku 2001 předseda Mezinárodního olympijského výboru

⁴¹ Helmut Schmidt (*1918), bývalý předseda německé SPD, bývalý západoněmecký kancléř (1974–1982)

⁴² FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I.O., Hans Küng – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 29

vlít elementární a nejhlubší lidské zkušenosti do přiměřeného jazyka Kung zabývá, tím více chápe vše, co trápí svět, jako svou vlastní zkušenost – a dokáže to pojmenovat jazykem zahrnujícím jak jeho samého, tak jeho adresáty.“⁴³

Häring však především vyzývá, aby se „průlom“, kterého Kung již docílil, konečně stal předmětem co nejširší filosoficko-teologické reflexe.

⁴³ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I.O., Hans Kung – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 30

5. Küng versus Ratzinger – nejprve spolupráce, poté rozkol

Křesťanský měsíčník Getsemany, který u nás vydává ekumenické vydavatelství Síť, nabídl čtenářům český překlad rozhovoru, jež v polovině října 2009 poskytl Hans Küng významnému německému týdeník Stern.

Novinář Arno Luik se na jeho začátku Küngovi svěřil, že jeho osmadevadesátiletá teta si je jistá, že přijde do nebe a setká se tam se svým mužem, dětmi i známými. Netuší však, zda je „v nebi“ nalezne mladé, staré, zdravé...

Küng vysvětluje, že v době po Koperníkovi a Darwinovi si již nelze nebe představovat tak, jak to činili Michelangelo anebo barokní umělci.

Novinář vzápětí v rozhovoru namítá, že papež Benedikt XVI. (Joseph Ratzinger⁴⁴) se ovšem vyjádřil „v tom smyslu, že jeho předchůdce, Jan Pavel II., na nás shlíží shora, z Hospodinova domu, opřen o balkon: mrtvý se tedy dívá shora dolů,⁴⁵ a okamžitě se soustředí na porovnávání Josepha Ratzingera a Hanse Künga na zemi – zatímco Ratzinger to dotáhl na papeže a nebude tudíž zapomenut, Küng zůstane v dějinách jen „poznámkou na okraji“.

Hans Küng oponuje: „Papež se vyjadřuje občas zastarale a populisticky – asi to pochází z jeho bavorské venkovské víry. (...) Uvědoměli křesťané chápou, že na onom světě žádný mrtvý člověk neobživne, nýbrž – jak je to vyjádřeno v liturgii – nastane úplná změna ve způsobu existence.“ (...) Küng ujišťuje, že Joseph Ratzinger „není můj protihráč a moje poslání není být kritikem papeže a papežství. Jsem přívržencem reformy, nejsem revolucionář.“ A co se jeho a Ratzingerova místa v historii týče, argumentuje: „Uvedu příklad dvou lidí: ten jeden, Tomáš Akvinský – nechci se s ním stavět na stejnou úroveň – se všech důležitých úřadů v církvi dobrovolně vzdal. Ten druhý, papež Inocenc III., Tomášův

⁴⁴ Joseph Ratzinger (*1927), jako Benedikt XVI. byl 19. dubna 2005 zvolen 265. papežem římskokatolické církve. Bývá řazen ke konzervativcům, je obráncem tradičních doktrín a hodnot. Odpověď na vzrůstající dekristianizaci a sekularizaci v mnoha rozvinutých zemích nachází v návratu k základním křesťanským hodnotám.

⁴⁵ KÜNG, H., Žil jsem sedm životů – teď jsem připraven na smrt, rozhovor žurnalisty Arno Luika s teologem Hansem Küngem, Stern 43/2009, dostupné na <http://www.getsemany.cz/node/2658>

vysoce vzdělaný současník, byl nejmocnějším ze všech papežů. Znáte Inocence III.? Ne, neznáte. Tento tak mocný papež je dnes pouhou poznámkou na okraji, nanejvýš pro historiky je ještě důležitý. Tomáš Akvinský je ale ještě dnes stále citovanou autoritou.“⁴⁶

Vývojem vztahu Hanse Künga a Josepha Ratzingera, nyní Benedikta XVI., se u nás podrobně zabýval již v roce 2005 filosof a teolog Karel Floss, znalec a překladatel děl Hanse Künga a zakladatel sázavské Nadace světový étos – Centra Prokopios. Jeho odborná stať byla publikována v časopise *Teologie&Společnost*.

Karla Flosse v roce 2005 zaujala zpráva informující o přijetí Hanse Künga papežem Benediktem XVI.

*„Překvapila i méně zasvěcené délkou rozhovoru – čtyři hodiny nemohou rozhodně znamenat jen zdvořilostní návštěvu či letmý pozdrav. Pro zasvěcenější pak vzniká otázka, o čem mohly tak dlouho hovořit dvě osobnosti, jež se již před drahnou dobou nejen rozešly, ale mezi nimiž se i příkop, který tím vznikl, zdál právě v poslední době ještě prohlubovat,“*⁴⁷ konstatuje Karel Floss na úvod. Floss vzpomíná, jak se ve druhé polovině šedesátých let minulého století poprvé dostal do Tübingen, *„kde oba mladí teologové (Ratzinger a Küng – pozn. autorky) působili a posílali mi již delší dobu u nás tolik potřebnou literaturu, zejména svá vlastní díla“*.⁴⁸

Karel Floss, který se systematicky věnoval právě studiu tzv. katolické tübingenské školy, ale při její první návštěvě zažil zklamání – Ratzinger ho sice přátelsky přivítal, ale vzápětí ho předal svému asistentovi M. Trimpemu. Právě od něho se Floss dozvěděl o konci spolupráce Ratzingera s Küngem a přesídlení Ratzingera a jeho spolupracovníků do Řezna. Důvodem podle Ratzingerova asistenta bylo, že se *„Küng projevuje stále více jen jako šikovný žurnalista, o němž za nějakých dvacet třicet let nebude již nikdo vědět“*.⁴⁹

Floss v této souvislosti připomíná, že *„Joseph Ratzinger je spíše augustinovec a bonaventurovec než tomášovec a že v jeho studii, kterou mi dal asistent Trimpe v oné přelomové noci, jsem mimo jiné s údivem četl, že by dnes bylo možná třeba nahradit*

⁴⁶ KÜNG, H., Žil jsem sedm životů – teď jsem připraven na smrt, rozhovor žurnalisty Arno Luika s teologem Hansem Küngem, *Stern* 43/2009, dostupné na <http://www.getsemany.cz/node/2658>

⁴⁷ FLOSS, K., Hans Küng a Joseph Ratzinger -. Benedikt XVI., *Teologie&Společnost* 6/2005, dostupné na <http://www.cdk.cz/ts/clanky/107/hans-kung-a-joseph-ratzinger-benedikt-xvi/>

⁴⁸ FLOSS, K., Hans Küng a Joseph Ratzinger -. Benedikt XVI., *Teologie&Společnost* 6/2005, dostupné na <http://www.cdk.cz/ts/clanky/107/hans-kung-a-joseph-ratzinger-benedikt-xvi/>

⁴⁹ FLOSS, K., Hans Küng a Joseph Ratzinger -. Benedikt XVI., *Teologie&Společnost* 6/2005, dostupné na <http://www.cdk.cz/ts/clanky/107/hans-kung-a-joseph-ratzinger-benedikt-xvi/>

*dosavadní tradiční pilíře křesťanské spekulace (Platóna a Aristotela) modernějšími a pro současnost zřejmě vhodnějšími mysliteli, jako jsou Schelling či Hegel“.*⁵⁰

Floss uvádí, že Ratzinger odcizení s Küngem později komentuje slovy: „*Nezměnil jsem já, nýbrž ti druzí.*“ Připomíná ale, že „*ještě jako profesor v Bonnu napsal Ratzinger coby teologický poradce kardinála Fringse třeba i takovéto řádky: „Je to skandál, když se pod záminkou obrany neměnnosti víry obhajuje pouze vlastní včerejšek... Je to skandál, jestliže se pod záminkou obrany celé pravdy zvětňují poučky, jež se ve své době objevily se samozřejmostí, avšak již dávno vyžadují revizi a nové tázání vůči původnímu záměru. A je největším skandálem, jestliže se ono druhotné snaží identifikovat s evangeliem.*“⁵¹

V roce 2005 Karel Floss doufá, že překvapivá schůzka původních přátel a posléze až zarytých rivalů, jež ho k citovanému článku inspirovala, je prvním krokem, který by ale neměl vyšumět do ztracena.

Naděje Karla Flosse se nevyplnila. Dialog nepokračoval, rozpory se neumenšily. Demonstruje to další český překlad, publikovaný v křesťanském měsíčníku Getsemany. Tentokrát jde o stať Hanse Künga, jež byla otištěna 28. října 2009 v renomovaném britském listě The Guardian.

Küng ji opatřil titulkem „*Žízeň Vatikánu po moci rozděluje křesťanstvo a poškozují katolicismus*“ a otevřel slovy: „*Poté, co se papeži Benediktu XVI. postupně podařilo popudit Židy a muslimy, protestanty i reformně orientované katolíky, přišlo nyní na řadu anglikánské společenství, se svými 77 miliony členů třetí nejpočetnější křesťanská denominace, po římskokatolické církvi a církvích pravoslavných.*“⁵² Motivem k napsání této statě se pro Künga stala skutečnost, že Benedikt XVI. se rozhodl pro anglikány, „*toužící po plném církevním společenství*“⁵³, zřídit apoštolskou konstituci. O tomto úmyslu informovala i česká sekce Radia Vaticana 20. října roku 2009. Citovala prefekta Kongregace pro nauku víry kardinála Williama Levadu, který na tiskové konferenci ve Vatikánu konstatoval, že „*žádosti anglikánů o plné společenství, které přicházejí z různých zemí, jsou velmi početné, Benedikt XVI. ustanoví zmíněnou konstituci tzv. personální ordinariáty, které budou*

⁵⁰ FLOSS, K., Hans Küng a Joseph Ratzinger -. Benedikt XVI., Teologie&Společnost 6/2005, dostupné na <http://www.cdk.cz/ts/clanky/107/hans-kung-a-joseph-ratzinger-benedikt-xvi/>

⁵¹ FLOSS, K., Hans Küng a Joseph Ratzinger -. Benedikt XVI., Teologie&Společnost 6/2005, dostupné na <http://www.cdk.cz/ts/clanky/107/hans-kung-a-joseph-ratzinger-benedikt-xvi/>

⁵² KÜNG, H., Žízeň Vatikánu po moci rozděluje křesťanstvo a poškozují katolicismus, The Guardian, 28. října 2009, dostupné na <http://www.getsemany.cz/node/2630>

⁵³ Radio Vaticana, Benedikt XVI. chystá apoštolskou konstituci pro anglikány, toužící po plném církevním společenství, 20. října 2009, dostupné <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11927>

v jednotlivých zemích umožňovat anglikánským věřícím, kněžím i biskupům vstupovat do plného společenství s katolickou církví. Zároveň tak bude zachována možnost podržet specifické prvky anglikánského, liturgického a spirituálního dědictví, které nejsou v rozporu s naukou katolické církve“.⁵⁴ Kardinál Levada v této souvislosti konstatoval, že personální ordinátory „jsou dalším krokem k uskutečnění touhy po plném a viditelném sjednocení v jediné církvi, což je jeden z hlavních cílů ekumenického hnutí“.⁵⁵

Právě s touto formulací Hans Küng v článku psaném pro britský The Guardian ostře polemizuje: „Tento krok ze strany Říma je dramatickou změnou dosavadního kurzu, od vyzkoušené ekumenické strategie otevřeného dialogu dvou partnerů a snahy o porozumění k neekumenickému odlákávání anglikánských kněží,“⁵⁶ píše a postup Benedikta XVI. bere výsostně osobně, když dodává, že řada skutečně ekumenických dokumentů mezinárodní anglikánsko-římskokatolické komise, které vznikly za dlouhé (i obtížné) spolupráce vatikánské Papežské rady pro jednotu křesťanů s anglikánskou Lambethskou konferencí mezi lety 1971–1976, byly Vatikánem uloženy k ledu, neboť v nich bylo „příliš mnoho Künga“.

Küng v citované stati shrnuje, že „papež Benedikt si však vytkl za cíl obnovu římského impéria. Nehodlá anglikánskému společenství v ničem vyjít vstříc. Naopak, přeje si zachování středověkého, centralistického římského systému navždy – i kdyby to mělo znamenat, že nikdy nedojde ke smíření křesťanských církví v těch nejdůležitějších otázkách. Je zjevné, že papežský primát neslouží jako „skála jednoty“ – naopak, jak připustil papež Pavel VI., je tou největší překážkou na cestě k jednotě mezi církvemi. Stará výzva k „návratu do Říma“ opět zvedá svou nepěknou tvář, tentokrát s představou přestupu v první řadě kněží, a pokud možno v jednom šiku. V Římě se mluví o půl milionu anglikánských věřících a dvaceti až třiceti biskupech. Ale co zbývajících 76 milionů...“⁵⁷

Když papež Benedikt XVI. nastoupil v roce 2006 do svého úřadu, slíbil, že se pokusí o smír katolíků s ostatními církvemi ve světě. Ivan Odilo Štampach v témže roce konstatoval, že „vzhledem ke staletým zkušenostem je (smír) nejdůležitější zejména mezi

⁵⁴ Radio Vaticana, Benedikt XVI. chystá apoštolskou konstituci pro anglikány, toužící po plném církevním společenství, 20. října 2009, dostupné <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11927>

⁵⁵ Radio Vaticana, Benedikt XVI. chystá apoštolskou konstituci pro anglikány, toužící po plném církevním společenství, 20. října 2009, dostupné <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11927>

⁵⁶ KÜNG, H., Žízeň Vatikánu po moci rozděluje křesťanstvo a poškozují katolicismus, The Guardian, 28. října 2009, dostupné na <http://www.getsemany.cz/node/2630>

⁵⁷ KÜNG, H., Žízeň Vatikánu po moci rozděluje křesťanstvo a poškozují katolicismus, The Guardian, 28. října 2009, dostupné na <http://www.getsemany.cz/node/2630>

třemi příbuznými směry: judaismem, křesťanstvím a islámem. Paradoxně se totiž mezi blízkými buduje důvěra hůře než mezi vzdálenými“.⁵⁸ Článkem „Papežův krůček k válce civilizací“ Štampach reagoval na přednášku Benedikta XVI., přednesenou 12. září 2006 na univerzitě v Regensburgu, jejímž tématem bylo násilí ve jménu náboženství. Štampach upřesňuje, že papež v akademickém textu nevyslovil soudy o islámu sám, ale nechal za sebe promluvit dva autory: „katolický odborník na islám Adel Theodor Khoury cituje byzantského císaře Manuela II. Paleologa, který v rozhovoru s perským učencem říká: „Ukaž mi, co nového přinesl Mohamed, a nalezněš tam pouze věci špatné a nelidské, jakou je jeho direktiva šířit mečem víru, kterou hlásal,“⁵⁹ píše Štampach a upozorňuje, že „Benedikt XVI. svým jednostranným citátem nepodkopal jen snahy křesťanských a islámských nadšenců pro dialog a spolupráci. Otáčí kormidlo jiným směrem, než kam církevní loď nasměroval jeho bezprostřední předchůdce Jan Pavel II., který snad spontánně políbil Korán, který mu věnovali při návštěvě mešity v Sýrii v roce 1999. Toto gesto v tradiční křesťanské liturgii vyjadřuje poctu knize, která je svědectvím o Božím slově“.⁶⁰

Právě dialogu křesťanství s islámem, a to s akcentem na dílo Hanse Künga v této oblasti a s důrazem na jeho percepci v českém prostředí, bude věnována následující kapitola.

⁵⁸ ŠTAMPACH, I.,O., Papežův krůček k válce civilizací, 18. září 2006, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/papezuv-krucek-k-valce-civilizaci-dlw-/nazory.asp?c=A060917_195106_nazory_zra

⁵⁹ ŠTAMPACH, I.,O., Papežův krůček k válce civilizací, 18. září 2006, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/papezuv-krucek-k-valce-civilizaci-dlw-/nazory.asp?c=A060917_195106_nazory_zra

⁶⁰ ŠTAMPACH, I.,O., Papežův krůček k válce civilizací, 18. září 2006, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/papezuv-krucek-k-valce-civilizaci-dlw-/nazory.asp?c=A060917_195106_nazory_zra

6. Biskupské konference

**představují živé magisterium,
teologie je hledáním určité
cesty...**

Knihu *Křesťanství a islám – na cestě k dialogu* vydal Vyšehrad v roce 1998. Hans Küng toto dílo sepsal společně s Josefem van Essem, německým odborníkem na islám, který na konci šedesátých let minulého století rovněž působil na univerzitě v Tübingen. „*Kniha je strukturovaná tak, že ve čtyřech nejzásadnějších okruzích nejprve Josef van Ess vysvětlí islámský pohled, Küng jej poté komentuje křesťanskou odpovědí,*“⁶¹ upřesňuje metodu Petr Pavlas⁶² ve své recenzi tohoto díla. Český překlad knihy pořídili Jiří Hoblík a Luboš Kropáček.

Islamolog, arabista a afrikanista Luboš Kropáček (*1939) na vydání Küngova a van Essova díla upozornil již ve stati „Islám očima křesťanské teologie“, publikované v revui pro literaturu a kulturu Souvislosti roku 1998: „*Hans Küng se v zaníceném dialogu snaží křesťanské pojetí muslimům zpřístupnit novým promyšlením christologického vyznání a výkladem Trojice oproštěným od helénských filosofických pojmů. Křesťanští kritikové tu ukazují na jednostrannost a účelovost Küngových konstrukcí a zdůrazňují nezbytnost přesného určení vlastního stanoviska jako předpokladu ryzího křesťansko-islámského dialogu. Na druhé straně lze jistě souhlasit s Küngovým úsilím o dialog světových náboženství zaměřený k vytvoření světového étosu. Lze také souhlasit s jeho tezí, že optimální věrnost vlastní víře a maximální otevřenost vůči víře jiné se nevylučují. Konečným cílem není samozřejmě jednotné náboženství, ale pravý mír mezi náboženstvími. Křesťanské naděje odpovídá také Küngův optimistický nesouhlas s tezí harvardského*

⁶¹ PAVLAS, P., Küng, Van Ess: Křesťanství a islám, 25. ledna 2010, dostupné na <http://pavlas.blog.respekt.cz/c/119737/Kung-Van-Ess-Krestanstvi-a-islam.html>

⁶² Petr Pavlas, student analytické filosofie a filosofie vědy na FF ZČU v Plzni, autor internetového blogu pavlas.blog.respekt.cz

politologa S. Huntingtona o nadcházejícím střetu civilizací, založený na přesvědčení, že náboženství mají svůj potenciál míru.“⁶³

Luboš Kropáček v této stati, zasvěcené rovině křesťanské teologické reflexe, nejprve připomíná, že islám jako jediné z velkých světových náboženství vznikl až po křesťanství, a poté postupně probírá vzájemné islámsko-křesťanské polemiky. Konstatuje, že „*důležitý proud soudobého křesťanského myšlení se obrátil od dědičné nedůvěry vůči islámu*“ a že „*spoluzití obou velkých společenství se snaží kultivovat duchem ekumenismu a dialogem*“.⁶⁴ Než se v této souvislosti věnuje právě Hansi Küngovi, rozebírá i další dvě osobnosti, které v tomto ohledu sehrály důležitou roli – totiž Louise Massignona⁶⁵ a Karla Rahnera⁶⁶. Zastavuje se rovněž u dokumentů II. vatikánského koncilu, na jehož základě byl ve Vatikánu roku 1964 zřízen „Sekretariát pro nekřesťany“ se zvláštní sekcí pro muslimy a s úkolem „*rozvíjet vzájemnou informovanost, odstraňovat předsudky a podporovat toleranci*“.⁶⁷ V roce 1989 byl tento sekretariát přejmenován na „Pontifikální radu pro dialog mezi náboženstvími“. Luboš Kropáček ovšem konstatuje, že v teologické rovině „*zůstává pro křesťanskou vstřícnost svízelným bodem hovor o uznání nebo odmítnutí Muhammada jako proroka*“,⁶⁸ a dodává, že „*zřetelnou apriori představuje rozhodné muslimské odmítnutí Trojice a vtělení druhé Boží osoby. Islám učí, že se Ježíš narodil z panenské matky, ale nevidí v tom důkaz jeho božství, nýbrž jen znamení všemohoucnosti Boží a jeho stvořitelského slova.*“⁶⁹

V okamžiku, kdy Luboš Kropáček stať „Islám očima křesťanské teologie“ psal, vyslovil názor, že dosavadní výsledky křesťansko-islámského dialogu zatím uspokojivé nejsou. To bylo v roce 1998. Změnila se za dvanáct let, které od té doby uplynuly, situace v této oblasti k lepšímu?

⁶³ KROPÁČEK, L., Islám očima křesťanské teologie, Souvislosti 3-4/1998, dostupné na <http://www.souvislosti.cz/497kro.html>

⁶⁴ KROPÁČEK, L., Islám očima křesťanské teologie, Souvislosti 3-4/1998, dostupné na <http://www.souvislosti.cz/497kro.html>

⁶⁵ Louis Massignon (1863–1962), francouzský katolický islamista. Ve třicátých letech zahájil v Egyptě jednak společné křesťanské a muslimské přednášky a besedy, jednak modlitby křesťanské solidarity (arabsky nazývané „zástupný úkon“: *badalija*) za muslimské bratry.

⁶⁶ Prof. Karl Rahner (1904–1984), německý katolický kněz, jezuita, teolog. Byl jedním z nevlivnějších teologů 2. vatikánského koncilu. Usiloval o otevřenou teologii, která se nebojí sebekritiky ani nových otázek. Známá je jeho teze, že „*tváří v tvář nepřekonatelnému filosofickému pluralismu vstupujeme do éry pluralismu teologického*“.

⁶⁷ KROPÁČEK, L., Islám očima křesťanské teologie, Souvislosti 3-4/1998, dostupné na <http://www.souvislosti.cz/497kro.html>

⁶⁸ KROPÁČEK, L., Islám očima křesťanské teologie, Souvislosti 3-4/1998, dostupné na <http://www.souvislosti.cz/497kro.html>

⁶⁹ KROPÁČEK, L., Islám očima křesťanské teologie, Souvislosti 3-4/1998, dostupné na <http://www.souvislosti.cz/497kro.html>

V roce 2009 přinesla s Lubošem Kropáčkem, který byl pět let členem European Association of Catholic Theology nebo Comité Islam en Europe, do níž byl jmenován Consilium Conferentiarum Episcopaliū Europae, rozhovor revue pro literaturu a filosofii Aluze.

Kropáček v rozhovoru připomněl pozitivní posun. Reprezentuje ho například otevřený dopis „A Common Word Between Us and You“ (Společná řeč mezi námi a vámi), který v říjnu 2007 signovalo 138 významných muslimských duchovních a zaslalo ho papeži Benediktu XVI. a křesťanským hodnostářům. Muslimští duchovní se v něm přihlásili k myšlence, že pokud budou mezi křesťanstvím a islámem panovat dobré vztahy, příznivě se to odrazí na stavu světa.

Muslimští duchovní přitom v otevřeném dopise pracovali s pojmem, jenž se daleko více než s islámem pojí s křesťanstvím. *„Tím pojmem je ‚láska‘. V islámu se trochu objevoval v mystice, jež je ovšem pouze jednou z mnoha frakcí islámu. A právě v tomto dopise se láska zdůrazňuje, přičemž právnicky orientovaný islám, který převládá, klade větší důraz na pojem ‚spravedlnost‘. Láska je tedy pojem křesťanský, spravedlnost zase islámský, který muslimové označují za realističtější,*⁷⁰ upřesňuje Luboš Kropáček v Aluzi.

Na otázku, zda se nyní v katolické církvi a jí vedeném mezináboženském dialogu prosazuje vedle Kuschelovy „abrahamovské ekumeny“ a Küngova „Světového étosu“ nějaký další, snad i vlivnější projekt, Kropáček reagoval slovy: *„To jsou témata teologických reflexí, která ale nejsou úplným odrazem myšlenkových pohybů v církvi. Řekněme, že biskupské konference představují živé magisterium, zatímco teologie je hledáním určité cesty. Teologie se definuje jako ‚fides quaerens intellectum‘ neboli víra, která hledá své rozumové opodstatnění, teologové se tedy mohou v názorech rozcházet.“*

I na možnosti a meze samotného mezináboženského dialogu panují v současnosti různorodé názory.

Jeden z nich zformuloval v recenzi na knihu Hanse Künga a Josefa van Esse „Křesťanství a islám“ již jednou citovaný Petr Pavlas.

V recenzi konstatuje, že Küng *„dovedně lavíruje mezi rolí teologa a rolí religionisty“*, a přiznává Küngovi, že *„islámem nastavené zrcadlo je pro něj příležitostí k dokonalejšímu*

⁷⁰ Abrahámovská náboženství mají mírový potenciál, rozhovor Přemysla Zbončáka s Lubošem Kropáčkem, Aluze 1/2009, dostupné na http://www.aluze.cz/2009_01/04_rozhovor_kropacek.php

porozumění křesťanství“, vznáší ale námitku proti samotnému pojmu mezináboženský dialog. Tvrdí, že „*mezináboženský dialog v přísném slova smyslu – jak se nechala slyšet i současná hlava církve – možný není*“. Když Pavlas uzavírá: „*je možné vést dialog s jednotlivci i náboženskými skupinami, nicméně nelze vést dialog dvou náboženství jako celků či věroučných systémů, které stojí na vzájemně se vylučujících věrách, bez toho, aby jedna ze zúčastněných stran popřela sama sebe, resp. konvertovala,*“⁷¹ tak jen potvrzuje panující rozdíl mezi magisteriem a snahami (i možnostmi) teologie, čili motto vtělené do titulku této kapitoly.

Což je pro mě impulsem, abych se v dalších kapitolách této práce soustředila na chápání mezináboženského dialogu, jeho vývoj a současný stav v českém prostředí.

⁷¹ PAVLAS, P., Küng, Van Ess: Křesťanství a islám, 25. ledna 2010, dostupné na <http://pavlas.blog.respekt.cz/c/119737/Kung-Van-Ess-Krestanstvi-a-islam.html>

7. Jaromír Štětina: „Na stopu, kterak sblížit muslimské a křesťanské pojetí Boha, mne uvedl Hans Küng.“

Jaromír Štětina, publicista, spisovatel a senátor, pronesl 3. září roku 2005 v Břevnovském klášteře na sympoziu „Opus bonum“ přednášku na téma „Mír mezi náboženstvími – mír ve světě“.

Na počátku zdůraznil, že jeho poznámky nejsou a nečiní si nárok být pojednáním teologickým, jsou však odrazem řady zkušeností, které získal při žurnalistickém působení v zemích spadajících do muslimského civilizačního okruhu.

Štětina dokládá, že každý křesťan se v těchto krajinách setká s šahádou, základním vyznáním víry muslima: „*Lailah il allah, Muhammad rasul Allah*“, což obvykle překládáme do češtiny: „*Není boha kromě Boha a Mohamed je jeho prorok*.“⁷²

Jaromíru Štětinovi se to přihodilo kolem roku 2000 v Afghánistánu a vyličil to následujícím způsobem:

„Šahádu se mě snažil naučit jeden můj afghánský přítel. Nezpěchoval jsem se jeho snažení, přesto, že jsem základní muslimské zaklínadlo znal už dávno předtím. Opakoval jsem obě poloviny zázračné věty a čekal jsem na přítelovu reakci. Byla obvyklá: ‚Řekl jsi tu větu upřímně? Myslíš si upřímně, že není boha kromě Boha? Myslíš si upřímně, že Mohamed je jeho prorok?‘

„Ano, myslím si upřímně, že není boha kromě Boha a myslím si upřímně, že Mohamed je jeho prorok,‘ řekl jsem.

Tvář mého přítele se rozzářila a řekl: ‚Pak jsi se tedy stal muslimem. Kdo řekne šahádu ze srdce, se stává muslimem automaticky.‘

I já jsem se usmál a řekl jsem: ‚Stojím si za svou upřímností, ale mylíš se, příteli, muslimem jsem se nestal.‘

⁷² ŠTĚTINA, J., Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klastere.html>

Pokusím se nyní, vážení přátelé, vysvětlit, proč jsem mohl vyslovit šahádu, aniž bych se zřekl své víry a vyplnil podmínky konverze, které se zdají být muslimům, včetně mého vzácného přítele, tak snadné.“⁷³

Štětina nejprve upozorňuje, že „*Ježíš, neboli Isa, ctěný muslimy i křesťany všech konfesí, je oním svorníkem, který sblížuje obě bratrská abrahámovská náboženství*“,⁷⁴ poté se podrobně zaměřuje na to, co je naopak rozděluje: „*Hlavním rozdílem, hlavním odlišným úhlem pohledu mezi křesťanstvím a islámem je Boží synovství Ježíšovo.*“⁷⁵

Štětina líčí, jak mu mulla Barakutula Samil vysvětloval, že Bůh je povznesen nad to, aby měl syna, a Isovo (Ježíšovo) narození z panny interpretoval jako projev Boží všemohoucnosti, nikoli Ježíšovo Božství. Vždy, když se křesťan Štětina dostal s přáteli muslimy na téma diskuse o sblížování obou věr, narazili na pojetí pojmu Svatá trojice. Přiznává, že východisko z těžko řešitelné situace nakonec on osobně našel u Hanse Künga:

„Küng jasně říká, že první část šahády, tj. věta ‚Není boha kromě Boha‘, platí i pro křesťany. Problém Trojice Boží činí pro muslima schůdnější tím, že odmítá pro Trojici používat formulaci Bůh Otec, Bůh Syn a Duch svatý a nahrazuje ji takto: Bůh Otec, Syn Boží a Duch svatý, což je pro diskusi s islámským monoteistou východisko mnohem snadnější.“⁷⁶

Štětina tuto myšlenkovou linii dále podrobněji rozvádí – věřit v Boha Otce znamená podle Nového zákona věřit v jednoho Boha, což je víra společná jak pro křesťanství, židovství, tak i islám. Věřit v Syna Božího pak znamená věřit ve zjevení jednoho Boha v člověku – a to v Ježíši z Nazaretu. Jaromír Štětina ve své poznámce připomíná Küngova slova o tom, že v Novém zákoně se pouze na jednom místě říká, že Otec, Syn a Duch jedno jsou: „*Je to v Janově evangeliu. Ve starých rukopisech Nového zákona se toto místo nenachází. Küng je považuje za padělek, který vznikl až někdy ve 3. či 4. století v severní*

⁷³ ŠTĚTINA, J., Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klastere.html>

⁷⁴ ŠTĚTINA, J., Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klastere.html>

⁷⁵ ŠTĚTINA, J., Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klastere.html>

⁷⁶ ŠTĚTINA, J., Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klastere.html>

*Africe či Španělsku. Ježíš pro sebe ani titul Syn Boží, natož pak titul Bůh Syn nikdy nepoužíval. První tři evangelia o božství Ježíše nehovoří. Markovo evangelium dokonce ani neví o narození z panny. Podle synoptických evangelií je prostě stále lidským synem, skrze něhož jedná Bůh.*⁷⁷

A co se víry v Ducha svatého týče, odvolává se Štětina na Küngovu definici, že věřit v Ducha svatého znamená věřit v Boží moc a sílu, působící v člověku i ve světě.

Co se druhé části nejsvětějšího muslimského zaříkadla týče (*Muhammad rasul Allah, česky Mohamed je prorok Boží*), Štětina podotýká, že „*víc než tisíc let, mnohdy až dodnes je křesťanský pohled na Mohameda pokroucený a spoutaný předsudky. Dva tisíce let po Kristu, tisíc čtyři sta let po Mohamedovi je autor Koránu stále ještě cizím fenoménem*“.⁷⁸

Štětinovi je sympatická výzva pokusit se o korektury pohledu na Proroka. Jako velkou výzvu pro příští generaci křesťanů a moderní koncily, jež se budou konat, vidí uznání Mohameda jako proroka a s tím ruku v ruce jdoucí uznání Koránu jako Božího slova, zjeveného člověku podobně jako Bible.

Štětina opakuje – vyslovením šahády se křesťan nestane muslimem. Připomíná, že neplatí pouze tvrzení o tom, že násilí plodí násilí, ale i slova, která konstatují, že vstřícnost plodí vstřícnost. „*Potřebu nutnosti sblížit obě víry pak hledejme v diskusi, ekumenických konferencích, společných bohoslužbách a vyjádřeních té druhé strany. Naslouchejme třeba muslimskému teologovi Mahmudu Ajubovi: „Tato poslední fáze v dlouhých dějinách muslimsko-křesťanských vztahů je ještě úplně v začátku. Uskuteční-li se zcela, bude, jak doufáme, vést k pravému ekumenismu, k ekumenismu, který se na islám nedívá jako na nějakou herezi pravého křesťanství. Aby muslimové uskutečnili tento ideál, měli by i oni promýšlet své vlastní pochopení pravého významu islámu: učinit zadost původní smlouvě mezi Bohem a všemi lidmi stejně jako Božímu potvrzení této smlouvy v různých výrazových formách s ohledem na nábožensky pluralistický svět,*“⁷⁹ uzavírá Jaromír Štětina, který je přesvědčený, že předpokladem udržitelnosti života na planetě Zemi je rovnost kultur.

⁷⁷ ŠTĚTINA, J., Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klastere.html>

⁷⁸ ŠTĚTINA, J., Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klastere.html>

⁷⁹ ŠTĚTINA, J., Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klastere.html>

A protože i podle něj stále – tedy také na začátku třetího tisíciletí – určují základní rysy civilizací náboženství, je Jaromír Štětina přesvědčený, že pouze pokusy o jejich pochopení, blízkost a postupné smiřování zabrání tomu, aby náboženství nebyla zneužívána a „*nebyly jimi překrývány partikulární zájmy jedinců, vlád či organizovaných skupin*“; Štětina pak své vystoupení na sympoziu „Opus bonum“ v Břevnovském klášteře symbolicky ukončil slovy „*Bismi lláhi, rahmání rahím. Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého, Amen.*“

8. Tomáš Halík: V arabštině neexistuje pojem dialog; slovo, které se zde používá, znamená spíše vyjednávání

Když katolický teolog a religionista Tomáš Halík reprezentoval pražskou Karlovu univerzitu na veřejném slyšení v Evropském parlamentu na počátku ledna 2008, nazval své vystoupení „Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou“.

Hned v první větě svého vystoupení Tomáš Halík ovšem konstatoval, že mezi výzvou a realitou stále zeje hluboká propast. A to přesto, že všichni rozumní se shodují, že pěstovat tento dialog je záhodné i chvályhodné, neboť právě díky jemu je možno vystavět určitou hráz – a to jako „*prevenci zneužívání náboženských symbolů a rétoriky k ničujícím konfliktům*“.⁸⁰

Halík jednak připomněl, že ač existuje nespočet institucí a iniciativ, které se mezináboženskému dialogu věnují, „*neexistuje centrum, které by – alespoň v rámci zemí EU – monitorovalo tyto aktivity, pokoušelo se zprostředkovat mezi nimi, předávat zkušenosti a upozorňovat na ‚bílá místa‘*“.⁸¹

Ještě závažnějším problémem pro Tomáše Halíka je fakt, „*že panuje značné nedorozumění v tom, co míníme slovem ‚náboženství‘ a co míníme slovem ‚dialog‘, není jen čistě akademický problém – má to své praktické dopady v nevyjasněné otázce, kdo má s kým vést dialog, kdo jaké náboženství reprezentuje a jaký cíl a smysl dialog má mít*“.⁸²

Halík v této souvislosti připomíná, že například v arabštině neexistuje pojem dialog a že slovo, které se zde v tomto smyslu používá, znamená spíše vyjednávání.

Tomáš Halík dále uvádí, že zatímco pojem náboženství (religio) má své kořeny

⁸⁰ HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

⁸¹ HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

⁸² HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

v antickém Římě, až vynálezem cambridgeských filosofů 17. století se stal „zvyk užívat pojem náboženství jako označení ‚rodu‘ (genus), pod nímž jsou různé ‚druhy‘ (species) – křesťanství, judaismus, islám, buddhismus etc.“⁸³ (Podle Halíka zmiňovaní filosofové tak „navázali na poněkud naivní představu evropských kolonizátorů raného osvícenství, že všude musí být ‚něco jako křesťanství‘ – resp. křesťanství jejich doby“⁸⁴.)

Halík v tomto vystoupení upozorňuje, že pluralita náboženství, o níž se stále častěji hovoří, zahrnuje také čím dál tím větší pluralitu uvnitř náboženství, a vyslovuje názor, že „nelze vést dialog mezi náboženstvími, jen dialog mezi lidmi, mezi pestrými skupinami věřících“.⁸⁵ V této souvislosti pak uvádí, že se vytvořil okruh „profesionálů na dialog“, kteří si podle něho mezi sebou rozumějí lépe než s většinou věřících, jejichž reprezentanty mají být.

V další části se Tomáš Halík věnuje proměně vztahu církve a státu, respektive náboženství a politiky. Shrnuje, že západní kultura vyrostla z rozlišení světské a církevní sféry – sekulární „laické“ státy, které se utvářely, byly svázány s nacionalismem. „V procesu globalizace – jehož součástí je i integrace Evropy – ovšem role národního státu a nacionalismu slábnou – a s ním se dostává do krize i dosavadní model ‚laicity‘“,“⁸⁶ upozorňuje Halík.

Fenoménem sekularizace z pohledu sociologie náboženství se v článku, zasvěceném mezináboženskému dialogu, zabýval v červenci roku 2004 Zdeněk R. Nešpor.

Stat', která byla publikována na www.socioweb.cz, obsahuje názor některých sociologů, kteří došli k závěru, že „situaci náboženství v moderním světě lze přinejmenším metaforicky popsat v termínech ekonomických vztahů“.⁸⁷ Odvozují to z toho, že náboženský pluralismus vlastně vyvolal soutěžení mezi jednotlivými „výklady světa“.

I Zdeněk R. Nešpor ve zmíněné stati používá termín „privatizace náboženství“. Označuje jím trend, kterým prošlo náboženství právě v souvislosti se sekularizací (evropská

⁸³ HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

⁸⁴ HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

⁸⁵ HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

⁸⁶ HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

⁸⁷ NEŠPOR, Z. R., Mezináboženský dialog, 2. července 2004, dostupné na <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=182&lst=115>

sociologie se úvahám o postupné ztrátě významu náboženství zabývala od 19. století do poloviny 20. století) a přesunulo se do soukromé sféry člověka, čili do jeho rodiny. „K tomu se zejména po druhé světové válce připojily pokusy o zavádění mimozápadních náboženských tradic, na prvním místě buddhismu a hinduismu, ale také židovství, které spolu s imigrantským islámem dost podstatně rozšířily paletu evropských a severoamerických věr,“⁸⁸ popisuje vývoj Nešpor.

Zdůrazňuje však, že od poloviny sedmdesátých let 20. století ale opět dochází k „deprivatizaci náboženství“, tedy k jeho návratu do veřejné sféry.

Podle Nešpora jde zejména o „nové formy křesťanství – pokoncilní katolicismus v 80. a 90. letech silně reformovaný papežem Janem Pavlem II. nebo nejružnější evangelikální (letniční) církve na protestantské straně“.⁸⁹ Díky tomu v posledních přibližně dvaceti letech podle Nešpora o prvenství v nárůstu nových přívrženců bojují dvě náboženství – jednak křesťanství (katolicismus a letniční hnutí), jednak islám (také díky vysoké porodnosti muslimů a nárůstu počtu lidí, jež toto náboženství vyznávají).

V závěru článku Nešpor rozvíjí metaforické pojmenování náboženských trendů ekonomickými termíny – podle některých sociologů „došlo k silné byrokratizaci náboženských institucí“, „misie se proměnily v public relations vůči široké klientele“, „církvní život se orientuje na lobbying u vlády“.

Jak se to odráží v mezináboženském dialogu?

„Někdejší konkurenti na sebe již neútočí a nevnímají se jako úhlavní nepřátelé, poněvadž mají všichni podobné problémy. Naopak se snaží o spolupráci až po vznik jakýchsi kartelů, kdy je množství konkurenčních jednotek redukováno fúzemi a takto vzniklá společenství církví si vzájemně rozdělují trh. Právě to je asi nejčastější sociologický výklad ekumenického hnutí,“⁹⁰ píše Z. R. Nešpor na www.socioweb.cz.

Vrátíme-li se k vystoupení Tomáše Halíka v Evropském parlamentu na počátku roku 2008, uslyšíme představy autora o tom, jak by se k mezináboženskému dialogu měla postavit Evropská unie.

⁸⁸ NEŠPOR, Z. R., Mezináboženský dialog, 2. července 2004, dostupné na <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=182&lst=115>

⁸⁹ NEŠPOR, Z.R., Mezináboženský dialog, 2. července 2004, dostupné na <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=182&lst=115>

⁹⁰ NEŠPOR, Z.R., Mezináboženský dialog, 2. července 2004, dostupné na <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=182&lst=115>

„Evropská unie vznikla jako ‚společenství hodnot‘ – musí být konfesijně neutrální, ale nemůže být hodnotově neutrální; musí hájit právo všech svých občanů na svobodu svědomí, kultury a náboženství a je v jejím nejvlastnějším zájmu hájit prostor pro náboženský život jako důležitý pramen těchto hodnot a nezastupitelný (byť nikoliv jediný) zdroj morální inspirace občanské společnosti,“⁹¹ zdůrazňuje Halík. I on zastává názor, že západní křesťanství a židovství, které se naučily žít v pluralitní občanské společnosti, mají mnoho „společných hodnot s oběma světy, které dnes chovají vůči sobě nedůvěru a mnohde otevřené nepřátelství, se světem islámu (s nímž je spojuje společná ‚abrahamovská tradice‘) a sekulárním světem Západu, který se nikoliv náhodou zrodil z lůna evropského křesťanství a židovství a nese mnohé jeho rysy. Je třeba pozorně sledovat také ‚západní verze islámu‘ (např. pokus některých tureckých muslimů navázat na súfijské prvky v islámské tradici). Zde existuje velký potenciál energie k ‚budování mostů‘,“⁹² vyzývá Tomáš Halík, který by si velmi přál, aby mezináboženský dialog neměl pouze akademickou polohu a podobu, ale aby k němu odpovědně přispěla i seriózní média, a to uváděním pořadů, které by napomáhaly přiblížení odlišných náboženských kultur i pěstování vzájemné úcty mezi náboženstvími.

⁹¹ HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

⁹² HALÍK, T., Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

9. České Centrum Prokopios – přímá inspirace Küngem

Studie Karla Flosse, která uzavírá knihu českých autorů *Hans Küng – Teolog na hraně*, je věnována Küngovi a filosofii. Floss do ní zařadil i předmluvu Hanse Künga k dílu mnichovského profesora politické filosofie Hanse-Martina Schönherr-Manna „Miteinander leben lernen. Die Philosophie und der Kampf der Kulturen“, vydanému v roce 2008.

Küngovo slovo úvodem konstatuje, že „*Již po několik desetiletí vystupují náboženství opět jako aktéři ve světové politice. Přiznejme, že často náboženství v průběhu dějin ukázala svou ničivou stránku. Avšak v mnoha případech povzbuzovala a také legitimizovala porozumění, smíření, spolupráci a mír. Tak vznikly všude na světě četné iniciativy mezináboženského dialogu a spolupráce náboženství.*“⁹³

Následně se Küng svěřuje, že na základě svého přesvědčení, že i filosofie, nejen náboženství, může zásadně přispívat k elementárnímu étosu lidstva, by býval rád napsal („jako někdo, kdo v Římě před studiem teologie absolvoval šest semestrů filosofie“) knížku, zasvěcenou právě problematice světového étosu a filosofie. Protože mu na to nezbyl čas, rád přivítal dílo H. M. Schönherr-Manna. Zaujalo ho přitom autorovo konstatování: „*Filosofie to s posledním zdůvodněním nepodmíněných etických norem má nejen těžké – ona to prostě nedokáže. Filozofové, kteří se o to přesto pokoušejí, vybočí většinou do náboženství.*“⁹⁴

Karel Floss se ve své studii následně zabývá rolí pragmatismu v rámci Küngova Projektu světového étosu, na jehož adresu mimo jiné píše: „*At' máme k dosavadním Küngovým iniciativám jakýkoliv postoj, nedá se upřít, že jeho návrhy naznačují mimořádně významné cesty. Jisté je přinejmenším to, že nadějnější cesty do otevřené budoucnosti budeme nacházet jen tehdy, když co nejdůkladněji pochopíme dosavadní vývoj.*“⁹⁵

⁹³ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I.O., Hans Küng – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 95–96

⁹⁴ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I.O., Hans Küng – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 100

⁹⁵ FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I.O., Hans Küng – Teolog na hraně, Dingir 2008, s. 109

Byl to právě Karel Floss, který k vývoji Küngova Projektu světového étosu v České republice velkým dílem přispěl.

V Sázavě nad Sázavou, kde již v 11. století vzkvétal klášter sv. Prokopa se staroslověnskou liturgií, v 18. století pak klášter benediktinů s liturgií latinskou, byla totiž brzy po sametové revoluci 1989 založena nadace, která se roku 1993 zaregistrovala jako „Prokopios – vzdělávací a ekologické centrum“.

Roku 1998 – a to po dlouholeté spolupráci s německou nadací Weltethos, sídlící v Tübingen – změnila nadace název na „Světový étos – Centrum Prokopios“.

Jejími zakladatelem a předsedou byl Karel Floss, od listopadové revoluce z roku 1989 docent filosofie na Univerzitě Palackého v Olomouci. (Karel Floss byl totiž za náboženské přesvědčení v padesátých letech 20. století nejprve vězněn, poté zařazen do PTP.)

Světový étos – Centrum Prokopios pořádá dnes již tradiční Letní filosofické školy, upsané Prokopově staré výzvě „ora at labora“ (modli se a pracuj). Účastníci, v převážné většině mladí lidé, se na letních školách dopoledne věnují fyzické práci pro obec Sázava, odpoledne pak vyplňují studiem, diskusemi, meditací, ale i sportem a uměním.

„Veškeré aktivity probíhají v duchu mezikulturního a mezináboženského dialogu, formou výzkumu, vzdělávání a setkávání. Vše se zaměřuje na výchovu k demokratickému dialogu v rámci co nejširšího ekumenismu. V tomto směru spolupracuje nadace kromě již zmíněné Stiftung Weltethos (Tübingen) také se švýcarskou Stiftung für gesellschaftliche Lebensqualität (Basel), další německou aktivitou Kreativer Friede durch Begegnung der Weltkulturen (Bamberg) a švýcarskou Schule des Sehens (Luzern),“⁹⁶ informuje Centrum Prokopios, které vyznává zásady:

- mezikulturního a mezináboženského bádání, vzdělávání, setkávání,
- synergie filosofie, teologie a vědy,
- periodického soubytí a soužití jako katalyzátoru duchovního růstu.

Doplňme, že z jiného úhlu pohledu se tematicke smíření náboženství pokoušela v České republice věnovat i setkání organizovaná pod názvem Fórum 2000. V Praze se konala z iniciativy tehdejšího prezidenta Václava Havla v letech 1997–2001. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice* Zdeňka Vojtíška, kterou vydalo nakladatelství

⁹⁶ Světový étos – Centrum Prokopios, dostupné na <http://www.svetetos.cz/www-puvodni/index/index.htm>

Portál, uvádí, že „na tzv. multireligiózním shromáždění roku 2001 pronesl Václav Havel výzvu k vytvoření velké duchovní koalice, která by se shodla na základních etických hodnotách a společně by je prosazovala. Tento návrh stejně jako celková atmosféra Fóra 2000 ovšem vedla některé náboženské představitele k obavám, že cenou za takto chápané smíření by mohla být identita jejich náboženství.“⁹⁷

Citovaná encyklopedie dále vypočítává, že „plný respekt k odlišnostem jednotlivých náboženství vyjadřovala setkání za účelem mezináboženského dialogu, pořádaná na přelomu tisíciletí Českou křesťanskou akademií a moderovaná jejím prezidentem Tomášem Halíkem.“⁹⁸

Z médií je na současnou náboženskou scénu zaměřen odborný čtvrtletník Dingir, religionistický časopis Religio, částečně i Nový Orient Orientálního ústavu Akademie věd ČR. Přínosem pro tuto tematiku je rovněž časopis Teologie&Společnost, který vychází od roku 2003 zásluhou Centra pro studium demokracie a kultury, sídlícího v Brně.

Zmíněné časopisy, respektive některé konkrétní články v nich publikované se staly nejen inspirací, ale i součástí této mé práce.

⁹⁷ VOJTÍŠEK, Z., Encyklopedie náboženských směrů v České republice, Portál, ukázka dostupná na <http://kultura.dama.cz/clanek.php?d=3899>, datum vydání 18. března 2004

⁹⁸ VOJTÍŠEK, Z., Encyklopedie náboženských směrů v České republice, Portál, ukázka dostupná na <http://kultura.dama.cz/clanek.php?d=3899>, datum vydání 18. března 2004

10. Knihy Hanse Künga s důrazem na překlady do češtiny

Hans Küng studoval katolickou teologii mimo jiné v Římě a v Paříži. Již svou disertační práci věnoval srovnávání náboženství: Zaměřil se na otázku ospravedlnění u reformovaného teologa Karla Bartha. Už zde zdůraznil, že rozdíly katolické a reformované církve nejsou natolik zásadní, aby ospravedlnily jejich rozdělení.

V 60. letech se Küng věnoval tématu církve a koncilu. V díle *Die Kirche*⁹⁹ (1967) šlo Küngovi ještě především o oslovení církevních kruhů. Ale už knihou *Unfehlbar? Eine Anfrage. (Neomylný? Dotaz – do češtiny nepřeloženo)*¹⁰⁰ zaujal širokou veřejnost. Vyjadřuje v ní nesouhlas s dogmatem o papežské neomylnosti, které bylo vyhlášeno o sto let dříve na I. vatikánském koncilu (1869–1870). Küng zde žádá přehodnocení papežské role; papež by neměl být vnímán jako neomylný a svrchovaný panovník, měl by vystupovat jako následník apoštola Petra, pokorný služebník boží. Vyjadřuje názor, že ani církev nemůže být neomylná, když její stoupenci jsou lidé (a jako takoví omylní). Je-li církev skutečně lidem Božím, potom je nemožné považovat ji za veličinu povznesenou nad vše pozemské, veškeré omyly a hříchy. To by bylo idealistické nepochopení církve. Skutečná církev, procházející dějinami, by zde pohasla v neskutečný, světu odcizený, falešnou aureolou ozářený ideál. Dokonalou bytostí bez hříchu a omylu je pouze Bůh.

Po II. vatikánském koncilu Küng pokračoval v linii tohoto koncilu a navázal na jeho reformní myšlenky. Jako reakci na diskusi rozpoutanou knihou *Unfehlbar? Eine Anfrage* napsal Küng třikrát delší upřesňující knihu s názvem *Fehlbar? Eine Bilanz*.

Pokusil se vysvětlit pojmy křesťanské víry a víru v Boha obecně, když v roce 1974 napsal významnou publikaci *Byt křesťanem*¹⁰¹, v níž otevírá zásadní diskusi nad tím, co to

⁹⁹ Die Kirche. Herder, Freiburg im Breisgau 1967

¹⁰⁰ Unfehlbar? Eine Anfrage. Benziger, Zürich 1970

¹⁰¹ Christ sein. Piper, München 1974; česky CDK, Brno 2000

znamená být křesťanem v dnešní složité době. „*Křesťan není člověk, který se pokouší žít humánně, společensky, nebo dokonce nábožensky. Křesťan je spíše pouze ten, který se pokouší prožít svou lidskost, společenskost a náboženskost z Krista,*“¹⁰² zdůrazňuje. Křesťanské je to, co se pojí s Kristem. Křesťanství ovšem neznamená exkluzivitu spásy. I dnes musí církve zvěstovat Ježíše Krista všem, ale ne jako absolutní nadvládu jednoho náboženství; naopak synkretické směšování rozdílných náboženství by znamenalo přílišnou redukci, potlačení pravdy. „*V diferencovaném přijímání a odmítání by mělo křesťanství mezi světovými náboženstvími působit jako kritický katalyzátor a krystalizační prvek jejich náboženských, morálních, meditativních, asketických a estetických hodnot. Tímto způsobem smí a musí církve i dnes zvěstovat Ježíše Krista všem lidem, aby umožnila existenci právě tak opravdového křesťanství indického, čínského, japonského, indonéského, arabského, afrického. Ekuménu nejen v úzkém konfesijně církevním smyslu, ale ve smyslu univerzálně křesťanském.*“¹⁰³ Kniha *Být křesťanem* by mohla být přemýšlivému čtenáři nejen vhodným „katechismem“.

Kvůli kritice dogmatu o neomylnosti papeže byla Kűngovi odebrána kanonická mise (povolení vyučovat teologii).

V roce 1978 napsal Kűng rozsáhlou knihu na téma Boží existence – *Existiert Gott? (Existuje Bůh?)* – Do češtiny nepřeloženo, nicméně kniha s názvem *Freud a budoucnost náboženství*¹⁰⁴ obsahuje zásadní stať z této knihy nazvanou „Bůh – infantilní iluze?“.

V knize *Existuje Bůh* se Kűng vyjadřuje ke vztahu dnešního člověka k Bohu následovně: „...*Po obšírném uvážení náboženskokritických námitek Feuerbacha, Marxe a Freuda, po vážné konfrontaci s Nietzscheho nihilismem, po hledání důvodu pro naši zásadní důvěru a odpovědi ve víře v boha, po tom všem teprve člověk může porozumět, proč nyní na otázku ‚Existuje bůh?‘ lze odvětit kritickou soudností ospravedlněné, jasné a přesvědčivé ‚ano‘. (...) „...A je veskrze rozumné, jako člověk 20. století věřit v boha, dokonce v křesťanského boha. A je to dnes o poznání jednodušší než před několika desítkami let či dokonce století. Neboť po tolika krizích se pozoruhodně mnohé vyjasnilo – i když si to mnozí dosud neuvědomují: Dnes není nutné se stavět proti bohu proto, že je člověk zastáncem zeměstředné představy o světě a evoluce, stoupencem demokracie a věd, liberalismu či socialismu. Ne, dnes právě lze horovat pro skutečnou svobodu, rovnost*

¹⁰² KűNG, H.: *Být křesťanem*, CDK, Brno 2000, s. 248

¹⁰³ KűNG, H.: *Být křesťanem*, CDK, Brno 2000, s. 250

¹⁰⁴ Freud und die Zukunft der Religion, München 1987; česky Vyšehrad 2010

a bratrství, pro humanitu, liberalitu a sociální spravedlnost, pro humánní demokracii a usměrněný vědecký pokrok právě proto, že věříme v boha. Před jistou dobou odvětil jistý anglický nositel Nobelovy ceny na otázku, věří-li v boha: „Jistěže ne, jsem přeci vědec!“ Tato kniha je prodchnuta nadějí, že nadcházejí nové časy, kdy odpověď bude naopak znít: „Zajisté, jsem přeci vědec!“ ...¹⁰⁵

Později se začal Küng intenzivně zabývat světovými náboženstvími a jejich komparací s křesťanstvím. V letech 1984 a 1988 vzešla z dialogu s mimokřesťanskými náboženstvími série knih, které byly přeloženy do češtiny.¹⁰⁶ V české verzi jde o tituly *Křesťanství a hinduismus*¹⁰⁷, *Křesťanství a buddhismus*¹⁰⁸, *Křesťanství a islám*¹⁰⁹, *Křesťanství a náboženství Číny*^{110 111}.

Knihy jsou koncipovány tak, že se ke každému náboženství vždy vyjadřuje kvalifikovaný odborník na příslušné náboženství; tento odborník „své“ náboženství popisuje, věnuje se jeho historii, vývoji, kultuře a hodnotám, organizaci společenství i praxi. Po každém tematickém okruhu následuje „křesťanská odpověď“ Hanse Künga. V ní Küng upozorňuje na rozdíly i shody mezi/s křesťanstvím. „*Kritici namítají, že texty Küngových kolegů, předkládané jako religionistické, nejsou neutrální a že už předem vycházejí vstříc teologické odpovědi. Kritici se domnívají, že Küng měl spíše nechat promluvit jednotlivá náboženství prostřednictvím jejich vzdělaných představitelů. Nutno však uznat, že Küngova iniciativa byla ve své době průlomová. Küng přišel s konceptem poctivého vzájemného poznávání a respektu, aniž by muselo hned docházet ke sblížení náboženství,*“ píše v časopise Dingir religionista I. O. Štampach.¹¹²

Myšlenkový střet jednotlivých náboženství byl Küngovi podnětem ke knize *Světový étos: Projekt* (Archa 1992, orig.: *Projekt Weltethos*, 1990). Zde Küng předkládá tři hlavní východiska své stěžejní práce: Není přežití bez světového étosu, není světového míru bez míru náboženského a není náboženského míru bez náboženského dialogu. Tyto tři teze

¹⁰⁵ KÜNG H., *Existiert Gott?* München 1981, s. 767 a s. 19, překlad P.N.

¹⁰⁶ orig.: 1. *Christentum und Weltreligionen. Hinführung zum Dialog mit Islam, Hinduismus und Buddhismus* (spoluautoři Josef van Ess, Heinrich von Stietencron a Heinz Bechert). Piper, München 1984, 2. *Christentum und Chinesische Religion*. Piper, München 1988 (spoluautorka Julia Ching)

¹⁰⁷ KÜNG, H., VON STIETENCRON, H.: *Křesťanství a hinduismus*, Praha, Vyšehrad, 1997

¹⁰⁸ KÜNG, H., BECHERT, H.: *Křesťanství a buddhismus*, Praha, Vyšehrad, 1997

¹⁰⁹ KÜNG, H., VAN ESS, J.: *Křesťanství a islám*, Praha, Vyšehrad, 1997

¹¹⁰ KÜNG, H., CHING, J.: *Křesťanství a náboženství Číny*, Praha, Vyšehrad, 1997

¹¹¹ K této sérii přistupuje jinak koncipovaná srovnávací studie judaismu, křesťanství a islámu, již napsal Küngův blízký spolupracovník Karl-Josef Kuschel: *Spor o Abrahama: co židy, křesťany a muslimy rozděluje a co je spojuje*, Praha, Vyšehrad, 1997

¹¹² ŠTAMPACH, I. O., http://www.dingir.cz/hans_kung_osmdesatilety.shtml

Küng v knize propracovává a odůvodňuje jako nezbytně nutné. Přičemž apeluje na důležitost nalézání *shod* mezi světovými náboženstvími – ne lpění na rozdílnostech mezi nimi. Cílem ekumenické teologie ale není ustanovení jednotného náboženství; cílem je náboženské dorozumění a spolupráce. Při tom je nutné uplatňovat sebekritiku, toleranci a maximální otevřenost.

Minimální konsensus, na kterém se mohou/musejí světová náboženství shodnout, pak dále shrnul v knize *Prohlášení ke světovému étosu: deklarace parlamentu světových náboženství* (CDK 1997; orig.: *Erklärung zum Weltethos, die Deklaration des Parlamentes der Weltreligionen*, 1993). V této útlé knížce dosáhly Küngovy snahy o konsensuální étos vrcholu. Expresivně hovoří o duševní i ekologické agónii, již naše planeta právě zažívá. Východiskem z ekologické, sociální a duševní krize světa je dodržování čtyř nezrušitelných „příkázání“. Zjednodušeně řečeno jde o dodržování čtyř zásad, pro křesťana vycházejících ze čtyř biblických příkázání, jinak formulovaná ovšem přístupná *různým* náboženstvím:

1. Kultura bez násilí, ústa ke všemu živému („Nezabiješ.“);
2. Kultura založená na solidaritě a spravedlivém hospodářském uspořádání. Jednej spravedlivě a čestně.
3. Kultura tolerance a život v pravdě („Nelži.“)
4. Závazek ke kultuře zrovnoprávnění a partnerství muže a ženy („Nezcižolžíš.“).

K dodržování těchto zásad jsou vyzváni všichni lidé, věřící i nevěřící. Pod tímto prohlášením jsou pak podepsáni představitelé největších světových náboženství.

V návaznosti na předchozí titul a jako podrobnější rozpracování (případně řešení) kritických otázek hospodářských, politických, společenských i duchovních vyšla v roce 1999 v nakladatelství Vyšehrad obsáhlá Küngova publikace *Světový étos pro politiku a hospodářství* (*Weltethos für Weltpolitik und Weltwirtschaft*, Piper 1997).

Celý politicko-ekonomicko-náboženský systém má být založen na etice odpovědnosti. V politice, stejně jako ve všech oblastech má přestat platit heslo „účel světí prostředky“;

Je také nutné odmítnout jakýkoli fundamentalismus ve smyslu pevného lpění na údajně neomylné autoritě. Buť by šlo o autoritu tradičních zákonů, neomylného vůdce nebo Písma. Étos je nadřazen politice, politika stojí nad hospodářstvím. A vše je zastřešeno odpovědností. Odpovědností člověka za svět, ve kterém žije.

V roce 2005 vyšly *Malé dějiny katolické církve* (Barrister/Vyšehrad 2005, orig.: *Kleine Geschichte der katholischen Kirche*, 2001). Na necelých sto padesáti stranách Küng

předkládá dramatický dějinný vývoj katolické církve, kritický a diferencovaný průřez katolickými událostmi. Věnuje se i úspěchům katolicismu na poli kultury a otázce globálního duchovního přínosu. Z koncepce knihy lze pochopit Kűngovo směřování k ekumenismu. Kűngův postoj je zřejmý. Církev se v reakci na „nebezpečné novoty“ uzavírá, vede stále zarputilejší boj, stále víc utužuje vertikální hierarchie. „*Kűng se nicméně domnívá, že zatímco tyto tendence byly reakcí na (domnělé či skutečné) nebezpečí, ve skutečnosti se samy staly příčinou dnešního církevního úpadku. Církev ztrácí postupně kontakt se světem, nedokáže včas a konstruktivně reagovat na nové společenské fenomény a myšlenkové proudy. Její význam se zmenšuje úměrně tomu, jak Řím stupňuje semknutost svých věřících. Zcela symbolický je fakt, že I. vatikánský koncil, jímž tento vývoj vrcholí, který odsuzuje modernu jako takovou a vyhlašuje papežův jurisdikční primát a neomylnost ex cathedra, končí vpochodováním italských vojsk do Říma a zánikem církevního státu,*“ píše v recenzi na knihu Martin Schlemmer.¹¹³

O třicet let dříve, v roce 1970, Kűng v knize *Was ist Kirche?* (česky: *Co je církev?*, nakl. Cesta 2000) podrobně věnuje stavu, poslání, úkolům církve. Apeluje na to, že skutečná církev existuje uprostřed tohoto světa a těchto světových dějin a dnes stojí před obrovskými úkoly, jakými jsou:

- obnovení, intenzivní zamyšlení se a oživení v tradičních rituálech a formulích zaběhnutého a zpovrchnělého církevního lidu;
- zvěstování evangelia v původně křesťanských, nyní v mnohém ohledu pohanských zemích, zvláště mezi církví a jejímu poselství odcizenými intelektuály, dělníky a zemědělci;
- ekumenické setkání a znovusjednocení rozdělených křesťanů a křesťanských církví;
- chápavá diskuse s velkými nekřesťanskými světovými náboženstvími, a islámem, buddhismem, hinduismem, v tomto jediném světě;
- možností církve přiměřená pomoc při řešení velkých světových problémů: zabránit válce, zachovat mír, bojovat proti hladu a sociální bídě, zajistit vzdělání širokých mas a tak dále. Kolik úkolů, tolik příležitostí!
- Jen tehdy dokáže církev převzít tyto úkoly a chopit se těchto příležitostí, když se vyprostí ze zajetí sebe sama, ze zajetí svých vlastních představ a teorií, pořádků a zákonů,

¹¹³ <http://glosy.info/texty/hans-kung-male-dejiny-katolicke-cirkve/>

a jako zajatec svého Pána se opravdu volně a svobodně věnuje službě lidstvu, přiměřené jeho stále novým potřebám, úzkostem a nadějím.

Küng vyslovuje obavu, aby se církev nestala zajatcem představy, kterou si sama o sobě v jistou dobu vytvořila. V dějinách církve a jejího sebechápání existuje něco trvalého, a to se projevuje jen v proměnách. Existuje totožnost, ale jen v proměnlivosti. Existuje kontinuita, ale jen v události. Skutečná konstanta církve se projevuje v dějinné podobě. Chce-li církev zůstat věrná své povaze, nesmí svou vlastní minulost konzervovat, ale musí se změnit; aby naplnila své bytostné poslání ve světě, který se neustále proměňuje, který nežije v minulosti, nýbrž v přítomnosti.

K otázce neomylnosti církve pak říká, že je-li církev skutečně lidem Božím, potom je nemožné považovat ji za veličinu povznesenou nad vše pozemské, veškeré omyly a hříchy. To by bylo idealistické nepochopení církve. Skutečná církev, procházející dějinami, by zde pohasla v neskutečný, světu odcizený, falešnou aureolou ozářený ideál. Dokonalou bytostí bez hříchu a omylu je pouze Bůh.

Církev není královstvím Božím, ale vyhlíží jej, čeká na něj, putuje mu jako lid poutníků vstříc a zvěstuje jej světu. Církev můžeme nazvat společenstvím čekatelů na království Boží. Ale raději ne „předstupeň“. Neexistuje totiž žádná návaznost mezi výstupem od jednoho schodu ke druhému a příslušnost k církvi nezaručuje v tomto období pokušení a pochybností příslušnost ke konečnému království Božímu.

Všechny komentáře a interpretace, výklady a aplikace se musejí stále znovu měřit a legitimovat svatým Písmem, jeho svědectvím, v jeho původní síle, soustředěné konkrétnosti a nepřekonatelné věčnosti. Svaté písmo je tedy norma normans církevní tradice.

Kniha *Co je církev?* Je kompaktním a propracovaným vhladem do vývoje, situace a poslání církve.

V knížce *Krédo/Apoštolské vyznání víry dnes?* (Vyšehrad 2007, orig.: *Credo. Das Apostolische Glaubensbekenntnis – Zeitgenossen erklärt*, Piper 1992) Küng provádí výklad Apostolika, křesťanského vyznání víry. Dvanáct článků vyznání uvádí do dobových souvislostí a nabízí současný pohled na jejich uchopení.¹¹⁴

Do češtiny byly přeloženy další tři tituly, které vzhledem k jejich zaměření jen zmíním. V knize *Věčný život (Ewiges Leben?)*, 1984) se Küng zabývá otázkou židovsko křesťanské

¹¹⁴ recenze viz <http://www.dobre-knihy.cz/detail/78919/kredo.htm> nebo profesor Jiří Munzar v čas. Církevní dějiny, podzim 2008, s. 157–159

naděje na vzkříšení, zabývá se prožitky umírajících lidí z teologického i vědeckého hlediska, reaguje na dotazy nevěřících, co znamená věčný život, zda to není pouze neskutečné lidské přání, jestli víra není pouhou útěchou.

Množícím se pochybnostem lidí, zda Bůh a věčný život nejsou pouhou projekcí lidské touhy, čelí Küng i v knize *Freud a budoucnost náboženství* (Vyšehrad 2010, orig.: *Freud und die Zukunft der Religion*, Piper 1978; název knihy je parafrází Fredova spisu *Die Zukunft einer Illusion*; více o knize viz kapitola 10 této práce).

Knížka *Mozart – Stopy transcendence* (CDK 2002; orig.: *Mozart. Spuren der Transzendenz*, Piper 1991) se ostatním vymyká. Küng v ní líčí život a tvorbu hudebního skladatele s důrazem na teologické intence a náboženský obsah, sdělení jeho hudby, která je proschnuta vírou.

Výčet Küngových knih přeložených do češtiny završíme publikacemi zaměřenými na historický vývoj křesťanství a dalších náboženství.

Při analýze dějin tří abrahámovských světových náboženství se Küng opírá o teorii paradigmatu Thomase Samuela Kuhna a aplikuje teorii poznání přírodních věd do oblasti „duchovních věd“.¹¹⁵ Podle Kuhna je toto paradigma celou konstelací přesvědčování, hodnot, zkušeností atd., které sdílí členové dané společnosti. Küng ukazuje, že dějiny náboženství mohou být vykládány jako sled změn paradigmatu. Podle Kunga pak posunulo rozhodným způsobem dějiny křesťanského Západu sedm teologů: apoštol Pavel, Origenés, sv. Augustin, Tomáš Akvinský, Martin Luther, Friedrich Schleiermacher a Karel Barth (*Große christliche Denker*, 1994). Teorii paradigmatu pak Küng dále rozvíjí v díle *Das Christentum – Wesen und Geschichte* (1994), dále (s pomocí odborníků na dané téma) v knihách věnovaných dalším dvěma abrahámovským světovým náboženstvím (*Das Judentum. Wesen und Geschichte*, 1991; *Der Islam. Geschichte, Gegenwart, Zukunft*, 2006). Společně s rabínem Waltrem Homolkou¹¹⁶ napsal Küng knihu *Weltethos aus den Quellen des Judentums* (2008).

Jakousi nejzjednodušenější verzi shrnutí rozdílů a shod různých náboženství pak nabízí Kungova publikace *Po stopách světových náboženství* (CDK 2006, orig.: *Spurensuche. Die Weltreligionen auf dem Weg*); paralelně s knihou vznikla i edice sedmi DVD nazvaná

¹¹⁵ KUHN, Th. S.: *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago 1962

¹¹⁶ Prof. Walter Homolka (*1964), německý rabín, zakladatel i člen několika významných institucí, zabývajících se otázkou židovsko-křesťanského dialogu.

*Světová náboženství očima profesora Hanse Künga*¹¹⁷. Formát DVD zachycuje informačně zkrácenou verzi knihy *Po stopách světových náboženství*, stručně tedy předkládá to, co se ke každému náboženství vejde do 60 minut mluveného slova doprovázeného impresivním filmovým materiálem. Edice *Světová náboženství očima profesora Hanse Künga* vznikla z iniciativy Hanse Künga. Velmi popularizující formou se v ní věnuje sedmi nejrozšířenějším náboženstvím světa. Aby nedošlo k přílišnému zredukování informací nebo snad až ke zkreslení (což leckdy opravdu hrozí), je každý díl doplněn rozšiřujícím komentářem odborníka na konkrétní náboženství.

¹¹⁷ SWR a SF DRS 1999, Spurensuche. Die Weltreligionen auf dem Weg, 1. Stammreligionen, 2. Hinduismus, 3. Chinesische Religion, 4. Buddhismus, 5. Judentum, 6. Christentum, 7. Islam; česky Filmexport Homevideo 2009

11. Küng: „Člověk je už od svého prapůvodu velmi věřící.“

Zastavme se podrobněji u DVD edice *Světová náboženství očima profesora Hanse Künga*; prakticky uvidíme, jaký společný konsensus Küng nachází, jakým způsobem při jeho hledání postupuje a co za takový společný konsensus vůbec považuje. Přesnou klasifikaci společného konsensu pak ozřejmím v následující kapitole.

První díl edice je věnován náboženství kmenů. Na domorodém australském kmeni žijícím v blízkosti australského skalního monolitu Uluru – Ayersrock demonstruje Küng intence „původního“ náboženství. Na jednom kmeni ukazuje situaci všech původních obyvatel na celém světě (Maorové na Novém Zélandě, kanadští Inuité, indiáni Severní a Jižní Ameriky, Mongolské kmeny v Číně, původní obyvatelé Japonska...). Evropané a vědci dlouho označovali přírodní národy za lidi bez kultury, bez náboženství. Ale *„I původní obyvatelé Austrálie disponovali vlastní kulturou; přestože nevyvinuli žádné písmo ani vědu ani technologii, jejich myšlení je nanejvýš logické a hodnověrné. Obzvláště komplikované je už jen to, kdo se s kým smí oženit. Takže už nemůžeme mluvit o primitivním národě a kultuře. Mluvme raději o kmenových kulturách. Představa o světě, jazyk a kultura těchto lidí nejsou primitivnější, jsou jen původnější,“* říká Küng v úvodu dokumentu. Küng popisuje zvyky tradičních obyvatel Austrálie (rozdělení činnosti mezi muži a ženami; zdůraznění úcty tradičních obyvatel k přírodě), mluví o mytologii původních obyvatel, která je od pravěku viditelně spjata s horami, jezery a cestami této země. K zemi mají dodneška téměř náboženský vztah. Dřívější antropologové se domnívali, že původní obyvatelé jsou lidé bez náboženství, naprostí primitivové propadlí magii. Ale existují kmeny, které věří v jednoho Velkého otce. Od křesťanského Boha se výrazně liší, přesto, jak Küng zdůrazňuje, jsou příslušníci přírodních národů odvěků napojeni na věčnou životní sílu. S přírodou spojená síla zakotvuje jedince ve věčnosti, dává mu identitu, vědomí vyšších osobních hodnot. Více než 30 000 let staré kosterní nálezy dokazují religiózní pohřby a zvyky, za kterými se skrývá jisté pojetí víry. Kolem Ayersovy skály žijící Anangové mluví o Tjukurpě, starodávném, duchy předků stvořeném zákoně; Předky stvořený prazákon Tjukurpa zasahuje do celého života. Tjukurpu se učí už malé děti;

Tjukurpa je má naučit, kde je v životě jejich místo, co je dobré, co špatné. „*Přírodní národy nedostaly žádnou tabulku s příkázáními, přesto mají velmi silně vyvinutý cit pro vzájemnost a spravedlnost, pro všechny příkázáními stanovené hodnoty.*“ – Tento základ postačuje k tomu, aby se i náboženství přírodních národů mohlo připojit k celosvětovému náboženskému konsensu, ke světovému étosu. Küng se krátce věnuje i sociokulturním otázkám, politickému vývoji, důsledkům kolonizace.

Přesouvá se do Afriky, místa obrovského kulturního střetu. Küng vyslovuje domněnku vědců, že Afrika je společným domovem nás všech. Všechny lidské „rasy“ jsou pořád jedním lidským druhem. „*Pod kůží jsme všichni Afričané,*“ říká Küng. I v africkém Zimbabwe všichni věří na Boha a stvořitele – Mwari. Mají silně vyvinuté pouto k předkům, duch předků dokáže zahnat zlé duchy. Předkové dávají zdraví, déšť a dobrou úrodu. Úcta k předkům a s ní spojené (křesťanství podobné, byť jinak formulované) etické normy, smysl pro společenství spolu s vírou v jednoho Stvořitele udávají základní shodu se společným konsensem všech světových náboženství.

A jaký je přínos Afriky ke společnému étosu lidstva, ke Světovému étosu? „*Doufám, že Afričané přispějí lidstvu nového tisíciletí svým vyvinutým smyslem pro společenství a solidaritu, úctou k tradičním hodnotám a měřítkům a jednotným pohledem na svět a člověka, ve kterém mají místo jak mladí, tak starí, ve kterém se spojuje pokrok a tradice,*“ říká Küng.

Následuje čtyřicetiminutový komentář Tomáše Halíka. Halík klasifikuje Künga jako teologa, který „*má vnitřní vhled do konkrétní víry, ale zároveň je religionista, je schopen kriticky nahlížet a srovnávat*“. V závěru svého průvodního komentáře Halík výslovně podporuje snahy Hanse Künga, když říká: „*Člověk má být někde zakořeněn. Člověk má být věrný kořenům své vlastní kultury. Ale věrnost vlastní identitě nemusí být spojena s odmítáním a démonizací druhých. Toto je to velké umění, které potřebujeme, abychom spolu mohli žít v následujícím tisíciletí.*

Abychom spojili věrnost vlastní tradici a znalost této tradice se schopností s druhými přátelsky komunikovat a být jejich jinakostí ne ohroženi, ale obohaceni. Kéž tenhle seriál k tomu přispěje.“

O hinduismu je z hlediska světového étosu důležité uvědomit si toto: Pokud si pod pojmem Bůh představujeme všechna stvoření, která jsou uctívána modlitbami, písněmi, obětmi, pak i mnozí křesťané fakticky věří ve více bohů – pouze tato božská stvoření nazývají anděly, svatými nebo Matkou boží. Pokud však pod pojmem Bůh chápeme prapůvod vši skutečnosti, absolutno, pod kterým si představujeme vše božské, pak věří i většina hinduistů v jediného Boha, kterého však spojují s konkrétní představou – buď Višnu, Šivy nebo Shakti.

Küngovy teze pak v odborném komentáři koriguje PhDr. Dušan Zbavitel, DrSc., který polemizuje s tím, že hinduismus je světové náboženství. Není světové (nikdo kromě rodilého Inda nebo minimálně toho, jehož otec je Ind, se nemůže stát Hinduistou); a není ani náboženstvím – hinduismus je socionáboženská organizace, společensko-náboženská struktura většiny Indického obyvatelstva, s důrazem na slovo společenský, protože rozhodující pro Hinduismus není náboženský stránka, ale společenská.

Víra v reinkarnaci (spojená s odplatou za jeho skutky v tomto životě způsobem života v příštím zrození) je to jediné, co spojuje všechny hinduisty.

Buddhismus spolu s Budhovým poselstvím spočívá podle Künga v zodpovězení otázky, co je to utrpení, jak vzniká, jak se dá překonat a jakou cestou toho dosáhnout. Otázku po prapůvodu světa nechává Budha nezodpovězenou. Budha není filosofie, je to náboženství, léčitelská cesta. Budha nahlédl (s tím, že každý je schopen toto nahlédnout), že vše je proměnlivé; člověk se má oprostít od svého já. To je něco, co by podle Küngových slov ani křesťanům nemělo být cizí.

Budhovo poselství neodkazuje na rozdíl od křesťanství na posmrtný život, nýbrž na život, který žijeme teď. Jeho čtyři pravdy mají pomoci život prohlédnout a zvládat. Přesto však člověk žije svůj nynější život zcela v jeho světle. Utrpení vzniká díky chamtivosti, lpění na věcech, žádostivosti, nenávisti a zaslepení, což má za následek znovuzrození. To, jak žijeme dnes, ovlivní život příští. Utrpení lze překonat vzdáním se touhy. Jen tak můžeme zabránit následku dobrých a zlých činů – nové karmě. Toho lze dosáhnout cestou rozumného středu – Osminásobná cesta k nirváně je: Upřímně vyznávat víru, upřímně mluvit, jednat, žít, upřímně se snažit jednat, žít, upřímně se snažit a být bdělý.

V Buddhismu neuslyšíme (jako slyšíme v Bibli) Já jsem pán, tvůj Bůh, ty neučiníš to nebo ono. V buddhismu jde o sebezávazky. Já se zavazuji, že nezabiju. Kromě odmítání omamných látek existují čtyři základní etické požadavky, které by každý člověk měl dodržovat a které najdeme už v přírodních náboženstvích a jež dnes platí za čtyři elementární požadavky společného lidského a světového étosu. Totiž: nezabíjet, nelhat, nekrást a zdržet se sexuálních výstředností. A tak není náhodou, že právě dalajláma roku 1993 na půdě Parlamentu světových náboženství v Chicagu jako první podepsal Prohlášení o světovém étosu a také je slavnostně proklamoval. Toto prohlášení staví právě na těchto čtyřech základních požadavcích.

Věci tohoto světa nemají pro buddhistu žádnou trvanlivost, žádnou trvalou substanci, žádnou neměnnost. A ten, kdo je osvícen, rozpozná, že tato nepodstata je právě skutečnou podstatou vesmíru. Toto poznání má vést k moudrosti, klidu, dokonce až k radosti v životě.

S tím, kdo dnes skutečnost tohoto světa prohlédl jako prázdnu a bez substance, nemůže otřást ani stáří, nemoc nebo smrt. Je součástí Budhovy přirozenosti.

Specifickým přínosem buddhismu společnému étosu lidstva je podle Kunga podpora jednotlivce. *„Každý sám musí jít vlastní cestou. A přitom své vlastní já upozadit, cvičit se v nezištnosti. Nezištnost je předpokladem bezbřehého blaha všech živých bytostí,“* zazní v závěru dílu o buddhismu.

Čínská náboženství – zde se poněkud více projevuje Kungův idealismus. Zdůrazňuje soulad mnoha národů (Chanové, Mongolové, Mandžouvé...), jež spolu žijí v sounáležitosti (Konfucianství, taoismus, čínský buddhismus...). Nátlakové akce Číny na okolní národy téměř přechází. Ano, ve spoustě asijských zemích dochází k napětím, konfliktům a bojům. Ale *„zde v Singapuru žijí příslušníci různých kultur a náboženství společně v míru. Číňané, Malajci, Indové i lidé ze západu. Nejsou zde žádná ghetta. Příklad toho, že boj mezi kulturami není v žádném případě nutný,“* vyrovnává se s touto otázkou Kung.

I v Číně vnímá náboženství jako převládající mírumilovný životní směr, když říká, že *„nebe zůstalo pro většinu Číňanů velkým prasybolem“* a *„obyčejní Číňané považují přírodní katastrofy jako záplavy za znamení nebe, že lidé narušili harmonii mezi nebem a zemí. A vzdělání považují viditelné nebe za symbol něčeho neviditelného, tajemného, svatého, božského.“*

K židovství se Kūng vyslovuje jednoznačně: „*Není na světě jiný národ, který by společnému étosu lidstva nabídl něco tak substančního a markantního jako právě židovství a jeho deset příkázání.*“ Vysvětluje a komentuje společný židovský úděl, který vedl v průběhu tisíciletí k utvoření osudového společenství. Toto společenství je tvořeno vzájemným působením tří veličin: národa Izraele, izraelské země a izraelské víry.

Kūng zdůrazňuje společný prazáklad tří abrahámovských náboženství – židovství, křesťanství a islámu, upozorňuje na etnickou příbuznost židů a muslimů. Jsou to semité a mají velmi podobný jazyk. Archetypem všech tří monoteistických prorockých náboženství, tří náboženství víry, je Abraham, který se zodpovídá před Bohem. Člověk je ve všech těchto náboženstvích sice závislý na Bohu, ale současně je zodpovědný za své vlastní skutky – i proto se tato náboženství označují za „etická“

Dalšími společnými archetypy jsou David a Mojžíš. Mojžíšem zapsané Desatero příkázání je stanovení etického kodexu, postavené pod autoritu jednoho Boha. Příkázání byla přijata také křesťany a nachází se i v koránu. Vytvářejí základ společného základního étosu tří prorockých náboženství. Jsou založena na víře v jednoho Boha a znamenají velký odkaz lidstvu. Zejména body Nezabiješ, Nepokradeš, Nezalžeš, Nesesmilníš...

Dodávám, že německé nakladatelství Piper a ostatně i české CDK a Vyšehrad Kūngovy „srovnávací náboženské knihy“ opakovaně dotiskují; české první vydání těchto knih se pohybuje kolem 3000 kusů, což je na české poměry (a na oblast, jíž se knihy věnují) pro český trh neobvykle vysoké číslo. Série sedmi DVD na trhu taky obstála úspěšně – v tomto případě možná ne proto, že by série byla zaštitěna jménem Hans Kūng; k jejímu úspěchu přispělo, že byla velmi dostupná, k dostání ve všech trafikách a za velmi nízkou cenu; DVD vyšla před rokem a jsou i v internetových obchodech téměř vyprodána.

12. Hans Küng v českém teologickém tisku (nezachyceno v ostatních kapitolách)

Diskuse kolem Hanse Künga, zachycená v českém tisku, prochází celou mojí prací. Tato kapitola je věnována článkům, které v mojí práci dosud nebyly zaznamenány.

V roce 1970, deset let po svolání a pět let po skončení II. vatikánského koncilu, jehož velkým cílem mělo podle Jana XXIII. být ekumenické dorozumění, vidí Hans Küng, že se církev s mnoha zásadními otázkami nevyrovnala.

Křesťanská revue otiskuje v roce 1970 (s. 195–197) Küngovu „Výzvu k svépomoci“. Küng zde kriticky hodnotí rozhodnutí Říma v otázce smíšených manželství, preambuli dekretu, v němž se říká, že smíšené manželství „přináší do živé buňky církve, jak se právem říká křesťanské rodině, jisté rozštěpení“. Současně Küng odmítá o chybná rozhodnutí Vatikánu týkající se regulace porodnosti a celibátu. *„Tváří v tvář římskému ekumenismu, který se omezuje na gesta a návštěvy, tváří v tvář milionům lidí, kteří se neodpovědným církevním zákonodárstvím ocitli v tísní svědomí a v potupě, nelze již s řešením vyčkávat.“* Co dělat? Jednat podle svědomí. Pro duchovní pastýře to znamená *„vyjít snoubencům a manželům až do nejzazších možností vstříc i proti zákonným ustanovením. (...) Jakmile se takováto zvyklost prosadí, pak – podle zkušeností – nahlédne i Řím nutnost právně stvrdit nový status quo“*. Zásadního obratu bude podle Künga dosaženo pouze tehdy, když se prosadí sebepochopení katolické církve, jak je razí evangelium.

V roce 1969 vyšel v Křesťanské revui Küngův článek „Křesťané – rozdělení provždy?“ (s. 212–214), v němž vyjadřuje touhu po sjednocení rozdělených křesťanů – katolíků a evangelíků. Vyzývá katolíky ke vstřícnosti, nejen k nečinnému vyčkávání „návratu“ ostatních křesťanů ke katolicismu. Za klíčový uvádí citát z Jana 17,20–21 – „Prosím však nejen za tyto, nýbrž také za ty, kteří skrze jejich slovo uvěří ve mne, aby všichni byli jedno, jako ty Otče ve mně a já v tobě, tak i oni aby byli v nás, aby svět uvěřil.“ Küng v textu například katolickou církev k přechodu ke srozumitelné (tedy ne latinské) společné děkovné bohoslužbě, podobně, jako probíhá u reformované církve. Ve stejné době se k církevnímu rozkolu vyjadřuje např. i Karel Barth – v Šestém dopise z knížky *Aby svět*

uvěřil pobízí věřící ke vstřícnosti: spokojí-li se kdo s rozkolem, je snad věrný vyznavač ve smyslu své denominace, „*ale že je dobrý křesťan, to si nemá myslit v žádném případě*“.

V roce 1979 Křesťanská revue přetiskuje 20 tezí Hanse Künga „Co znamená být křesťanem“ ke *Být křesťanem*; teze byly otištěny na pokračování ve třech číslech časopisu (s. 13–14, 66–75, 111–115). V té době se tedy Küng ještě soustředil spíše na teologické vymezování křesťanských pozic a na vyzývání ke shodám a hledání konsensu v rámci jednoho náboženství.

V obsáhlém článku nazvaném „Otázka po Bohu“ (Křesťanská revue 1982, s. 11–15, 34–44, 63–68, 86–95, 135–141) předkládá Küng obhajobu víry v Boha před rozumem. Z článku podstatě vyplývá následující: Víra v Boha dnes trpí nepřehlédnutelnou ztrátou *skutečnosti* (skutečnost je svět a vše, co tvoří svět v prostoru a čase, jsou to dále lidé uprostřed světa a jsem to *já sám*). „*Kdo se na skutečnost dívá zásadně s důvěrou, tomu odhaluje identitu, smysl, cenu. Proto náleží původní racionálnost jen základní důvěře.*“ Že Bůh existuje, to lze přijmout jen v důvěře – založené na skutečnosti samé.

V roce 1985 otiskla Křesťanská revue článek „Proč jsem přesto ještě katolíkem“ (s. 85–89). „*Co bych měl, jako katolík, jímž jsem, být jiného?*“ shrnuje Küng. Pokud bychom měli zohlednit nějaký rozumový důvod, pak snad proto, že jako katolík může Küng přitakat katolictě jako daru a úkolu; protože právě takto může přijmout evangelium centrovanou a strukturovanou „katolickou evangelicitu“, která „*není ničím jiným než pravou ekumenicitou*“.

V 80. a 90. letech je už patrné Küngovo vykročení směrem nad rámec katolické a křesťanské církve. V roce 1994 otiskuje Křesťanská revue článek „Evropa na přelomu epochy“ (s. 97–102, 122–127). Český čtenář se tak má možnost časopisecky setkat s Küngovým vhladem do evropské, ale i globální celosvětové politiky. „*Přítomný stav je výrazem pronikavého přelomu epochy, který započal již první světovou válkou. (...) Celý Západ stojí před vakuem smyslu, hodnot a norem, jež není jen problémem individuí, jež je politikum nejvyššího ranku,*“ píše Küng a předkládá východisko z technokratické Evropy, v níž samoúčelný hospodářský pokrok působí po celém světě nehumánní následky. Proti pokroku Küng nic nenamítá. Jen se nesmí stát absolutní hodnotou, modlou. Japonsko nahradilo vojenskou nadvládu nad pacifickým prostorem ekonomickou superioritou. „*Eficiency bez ohledů, flexibilita bez zásad, autoritativní vedení bez odpovědnosti, politika*

a hospodářství bez morální vize,“ to je současný stav světových mocností, který ale ve výsledku podkopává morální základy, jež jsou pro přežití budoucnosti důležité. Küng shrnuje dosavadní evropský politický vývoj a ptá se, jak by to s Evropou a celým světem mělo jít dál. Je křesťanská idea ještě strhující ideou pro budoucnost? Problém není, že by společnost byla nenáboženská. Společnost je pouze necírkevní. *„Evropa nepotřebuje znovu křesťanství, kde náboženství (jako ve vrcholném středověku) totalitně společnost ovládá od sexuální morálky až po státní právo. Evropa nepotřebuje ani křesťanství, v němž náboženství a církve na jedné straně a společnost, politika a stát na druhé straně tvoří dvě říše vedle sebe. Evropa nepotřebuje ani systém, kde je proklamována společnost bez náboženství a pak fakticky často i bez morálky. Jako konkrétní konsekvence se mi vnucuje: Evropa potřebuje v postmoderně koalici věřících a nevěřících ve prospěch étosu odpovědnosti.“* Podle Künga může být budoucnosti schopná jen Evropa, která nebude vytěšňovat či předsudečně potírat náboženskou různorodost. Náboženství se může stát stimulem a motorem společenských změn.

V roce 1993 otiskuje Getsemany Küngovu stat' „Umění a otázka po smyslu“.

V roce 1995 vychází v Teologickém sborníku Küngův portrét katolického teologa Yvese Congara, který byl Küngovi *„především přítelem a téměř otcovským inspirátorem“* (s. 102–104).

Časopis Getsemany předkládá v roce 1996 (s. 93–96) požadavky věřících ve většině německého jazykového prostoru, pod něž se podepsalo přes dva miliony lidí. Petice Touha lidu církve (Kirchenvolks-Begehren) proběhla nejdřív v roce 1995 v Rakousku, pak pokračovala do dalších německých oblastí. Požadovala rovnoprávnost všech věřících, překonání propasti mezi klérem a laiky, plné zrovnoprávnění žen, svobodnou volbu mezi celibátní a necelibátní životní formou, pozitivní hodnocení sexuality jako důležité součásti Bohem stvořeného a přijatého člověka a povzbuzení – místo obavy budících a těsných norem. Küng se po reakci biskupů rozhodl tuto petici podpořit. Reaguje na biskupskou odpověď, znevažující petici, a apeluje na biskupy, ale nehledali prázdné argumenty, jež by prodlužovaly neřešení tak zásadních problémů; zároveň je obviňuje ze strachu před římskou kurií a papežem. Celá akce měla dohru v říjnu 1998, kdy se v Salcburku konal „Dialog pro Rakousko“, na němž s biskupy diskutovalo 300 delegátů nejrůznějších katolických organizací. Při této příležitosti se většina vyslovila mimo jiné pro vysvěcení ženatých mužů a pro to, aby ženám byly svěřovány církevní úřady. Tyto naléhavé prosby

nakonec biskupové v Římě papeži přednesli. (Nicméně situace se v tomto ohledu nezměnila dodnes).

V roce 1996 byla v časopise *Teologie a společnost* (s. 6–12) otištěna zásadní stať z knihy *Credo. Das Apostolische Glaubensbekenntnis – Zeitgenossen erklärt* (Piper 1992, česky nakladatelství Vyšehrad 2007).

V časopise *Getsemany* v roce 1997 (s. 61–80) vychází Küngova obsáhlá studie o sv. Augustinovi jako zakladateli veškeré západní latinské teologie. Pro Künga to byl právě Augustin, kdo přetvořil západní teologii a zbožnost mnohem více než kterýkoli jiný teolog.

V *Getsemany* roku 2001 (s. 43) vyšla ukázka z knihy *Menschwürdig sterben* (Piper 1995) Hanse Künga a Waltra Jense.

V prosinci 1993 vyšla v časopise *Getsemany* stať „Umění a otázka po smyslu“ (s. 3–7) z knihy *Kunst und Sinnfrage* (Benziger 1980). Küng vnímá umění přítomnosti jako jeden z důležitých zdrojů životní orientace. Apeluje na umění, aby se znovu otevřelo náboženství; umění. Ať už konkrétní nebo abstraktní, klidně může být sekulární, ale mající svůj skrytý fundament j jakémsi absolutním základem smyslu.

V článku nazvaném „Lidové náboženství“ (*Getsemany* 1997, s. 200–204) se Küng zamýšlí nad paralelami lidového hinduismu a lidového katolicismu. Dochází k závěru, že bychom téměř ke každému náboženskému fenoménu lidového hinduismu mohli najít křesťanskou analogii. Chápeme-li Boha jako jediný princip všeho, pak je také většina hinduistů monoteisty; protože i hinduisté věří v tomto smyslu v jednoho boha. Naopak křesťanství sice činí rozdíl mezi klaněním (*latría, adoratio*), které náleží jen Bohu, a uctíváním (*dúlia, veneratio*), které může být určeno svatým a andělům, ale „kdo zná křesťanskou, katolickou zbožnost zevnitř, ten ví, jak často se v lidové zbožnosti tyto teologům jasné hranice neustále stírají,“ říká Küng.

Ať hledám jak hledám, zdá se, že snad i největší ohlas na Hanse Künga v českém odborném tisku konsekventně představuje vedle Odilo Štampacha již několikrát zmiňovaný Pavel Hošek. Küng se stal pro Hoškův dlouhodobý zájem o mezináboženský dialog jedním z důležitých průvodců. Pavel Hošek působí mj. jako redaktor *Křesťanské revue* – a i jeho články v tomto i jiných periodikách bývají jménem Hans Küng provázeny. Byť i nevysloveně, když se zabývá například Milostí ve světových náboženstvích (*Křesťanská*

revue 2009, s. 2–4) a hledá paralely mezi křesťanským pojetím milosti a pojetím téhož v hinduismu, buddhismu, judaismu a islámu.

Ve stati věnované kanadskému religionistovi a teologovi Wilfredu Cantwellu Smithovi (Teologická reflexi XIII, r. 2007, s. 46–59) sice nenajdeme o Küngovi ani zmínku, nicméně Smith je vedle Hoška a Künga dalším z teologů, který volá po odpovědnosti za hledání principů koexistence a dorozumění mezi jednotlivými nábožensko-kulturními okruhy v rámci jedné, planetární civilizace. V článku „Teologie náboženství v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem“ (Teologická reflexe X, 2004, s. 117–146) se Hošek vyjadřuje k otázce, co se v 90. letech odehrálo v teologické religionistice. Mezi představiteli několika důležitých pojetí teologie náboženství dává prostor i Hansi Küngovi – vedle Karla Rahnera, Wolfharta Pannenberg, Gavina D’Costy, Jürgena Moltmanna a čtyř dalších.

Teologický sborník 1998/1 věnoval polovinu čísla Hansi Küngovi. Na prvních dvaceti stranách přetiskuje text „Být křesťanem – 20 tezí“ (Z knihy *Die christliche Herausforderung – Christ sein*, Piper, vydání z roku 1980); následuje stať profesora Jiřího Munzara¹¹⁸ „Kdo je Hans Küng a oč mu jde“, v níž Munzar zdůrazňuje, že „jméno Hans Küng bylo až donedávna tabu. Na mnohé katolíky působilo jako červený šátek na býka a přivádělo je k iracionálním reakcím.“ Munzar provádí průřez životem a teologickým úsilím Hanse Künga, jehož katolicita „někdy kontrastuje s katolicismem i protestantismem“.

Třetí číslo časopisu Dingir roku 2003 je celé věnováno mezináboženskému dialogu, potažmo Hansi Küngovi jako jeho čelnímu představiteli. Ale o tom v následující kapitole.

Texty článků k této kapitole:

Křesťanská revue	1969, s. 212–214; 1970, s. 195–197; 1979, s. 13–14, s. 66–75, s. 111–115; 1982, s. 11–15, s. 39–44, s. 63–68, s. 86–95, s. 135–141; 1985, s. 85–89; 1994, s. 97–102, s. 122–127;
Teologický sborník	1995, č. 3, s. 102–104; 1996, č. 4, s. 6–12; 1997, č. 3, s. 61–80; 1998, č. 1, s. 3–22, s. 23–31, s. 32–42
Getsemany	1993, č. 12, s. 3–7; 1996, č. 5, s. 93–96; 1997, č. 10, s. 200–204; 2001, č. 2, s. 43
Teologická reflexe	2004 (X), s. 117–146; 2007 (XIII), s. 46–59

¹¹⁸ prof. PhDr. Jiří Munzar, CSc. (*1937), profesor německé literatury na FF MU v Brně, germanista, anglista a nordista, překladatel zejména z angličtiny a němčiny

13. Dialog (a Hans Küng) podle Dingiru

Dingir vznikl roku 1998 jako populárně odborný časopis, který se z hlediska religionistiky (vědy o náboženství) zabývá současným náboženským životem. K náboženství – všem jeho jednotlivým formám – se snaží přistupovat otevřeně, tedy nepředpojatě.

Číslo od čísla se Dingir vždy soustřeďuje na jedno téma. Dingir 3/2003 tak předmětem svého zájmu učinil Hanse Künga a mezináboženský dialog. Šéfredaktor Zdeněk Vojtíšek obsah shrnul následovně:

„Zásadní vklad křesťanů do mezináboženského dialogu se odráží i v našem časopise. Kmenový článek napsal teolog a religionista Ivan Štampach pod názvem Mezináboženské vztahy. Stejný autor zkoumá v poněkud starší práci možnosti tzv. Abrahamovské ekumény, tedy svazku tří monoteistických náboženství, která – snad také díky společně respektované osobě Abrahama – jsou si zpravidla v mezináboženských rozhovorech nejbliže. Téma mezináboženských vztahů nemůže pominout osobnost katolického teologa Hanse Künga. v Dingiru o něm referují protestanté: Pavel Hošek ve shrnující studii Hans Küng a dialog náboženství a Pavel Šíma ve zprávě z Tübingen a tamního Ekumenického institutu Hanse Künga. Několik Küngových knih vyšlo i v českých překladech a díky filosofu Karlu Flossovi působí Küngova nadace Světový étos také u nás. Pluralitu postojů k mezináboženskému dialogu v rámci největší křesťanské církve dokumentuje článek Křesťané v dialogu C. V. Pospíšila a jeden z hlasů těch, kdož jsou kritičtí k dialogu. V Dingiru tyto hlasy reprezentuje Michal Semín. Téma pak završuje rozhovor s Tomášem Halíkem, z něhož – kromě jiného – prosvítá, že z vnitrocírkevních i mezináboženských rozhovorů může člověk vyjít s pořádně odřenou kůží.“¹¹⁹

Stat' Pavla Šímy¹²⁰ o Ekumenickém institutu Hanse Künga nabízí zpřesňující informace o postavení Hanse Künga v Tübingen. Šíma dělí dějiny Institutu pro ekumenické studium na tři hlavní etapy.

V první fázi, ohraničené léty 1964–1980, se Institut zaměřuje především na oblast

¹¹⁹ VOJTÍŠEK, Z., Mezináboženský dialog, Dingir 3/2003, s. 73, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹²⁰ Pavel Šíma (*1974) je studentem 5. ročníku ETF UK, přispívá do teologicky zaměřených periodik

dogmatiky a vnitrokřesťanskou ekuménu. „V popředí zájmu byla témata umožňující porozumění mezi církví katolickou a církvemi reformačními,“¹²¹ shrnuje Pavel Šíma. k rozvoji ekumenické spolupráce tehdy přispěly i vzniklé organizace „Arbeitsgemeinschaft ökumenischer Universitätsinstitute“ a Evropské společnosti pro ekumenické studium „Societas oecumenica“, které Hans Küng a jeho institut pomohl iniciovat.

Druhá fáze, reprezentovaná roky 1980–1996, zahrnuje období, na jehož počátku papež Jan Pavel II. – „na základě tezí zpochybňujících dogma o papežské neomylnosti ve věcech víry a mravů (v knize *Unfehlbar? Eine Anfrage*)“¹²², jak specifikuje Šíma – odebírá Küngovi povolení vyučovat jako klasický teolog. Katedra ekumenické teologie a ekumenický institut po vyloučení z katolické fakulty začínají fungovat samostatně v rámci univerzity a získávají tak značnou nezávislost. Küngův institut svoji stávající oblast ekumenickou rozšiřuje i na vztahy k dalším náboženstvím. Hlavním a asi nejznámějším projektem tohoto období se stal Světový étos, který roku 1995 doplnila nadace Weltethos, podporující aktivity s myšlenkou světového étosu související.

Ve třetí fázi, odstartované rokem 1996, je „Hans Küng emeritován“, opouští místo ředitele institutu, setrvává však na postu ředitele nezávislé nadace Weltethos. „Díky již započatým jednáním je institut opět začleněn do Katolické teologické fakulty a novým ředitelem se stává prof. Bernd Jochen Hilberath,“¹²³ uvádí Pavel Šíma, který doplňuje, že nově vznikající projekty Institutu pro ekumenické studium v Tübingen se zaměřují například na „Křesťanskou víru v rozhovoru s židovstvím a islámem“ (projekt vedený K. J. Kuschelem), na „Komunikativní teologii“ (projekt vedený B. J. Hilberathem), nebo na projekt „Credo“, jenž byl inspirován knihou Hanse Künga *Krédo – Apoštolské vyznání víry dnes* z roku 1992.

Světovému étosu u nás se v Dingiru 3/2003 věnuje Karel Floss. Cituje při této příležitosti Hanse Künga, který prohlásil: „Časem budeme s to vybudovat i síť institucí, jež se chtějí obzvlášť zasazovat o světový étos; že přitom bude i nadace Prokopios je pro mě samozřejmostí.“¹²⁴

¹²¹ ŠÍMA, P., Ekumenický institut Hanse Künga, Dingir 3/2003, s. 78, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹²² ŠÍMA, P., Ekumenický institut Hanse Künga, Dingir 3/2003, s. 78, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹²³ ŠÍMA, P., Ekumenický institut Hanse Künga, Dingir 3/2003, s. 79, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹²⁴ FLOSS, K., Světový étos u nás, Dingir 3/2003, s. 83, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

Karel Floss v článku vyjadřuje potěšení, že „myšlenkové převody“ Světového étosu do Česka patřily díky působení nadace Prokopios doposud k prvním ve světě.

Vlastním vkladem nadace Prokopios se pak stalo „*propojit tvůrčím způsobem v nastupující postmoderní době filosofické a teologické bádání s exaktní vědou (konkrétně matematikou a fyzikou) a výtvarným uměním (konkrétně malířstvím)*“.¹²⁵

V prvním případě se to podařilo zásluhou I. M. Havla¹²⁶ a Petra Vopěnky¹²⁷, v druhém pak díky spolupráci malíře Radoslava Kutry¹²⁸.

Floss může bilancovat – v roce 2003 se v Sázavě konala již třináctá Letní filosofická škola a osmá Škola vidění.

Jako epilog článku v Dingiru 3/2003 pak Floss volí vyjádření profesora Tomáše Halíka, pronesené na adresu centra Prokopios v Sázavě: „*Pobývá zde společenství, které naplňuje původní záměr univerzity jakožto pracovního a životního společenství učitelů a žáků – společně hledají pravdu.*“¹²⁹

Ivan Štampach ve stati „Abrahamovská ekuména“ připomíná, že „*o ekumenismu se původně mluvilo, jen když byla řeč o jednotlivých křesťanských církvích*“.¹³⁰ Dodává ovšem, že slovo samo naznačuje společný dům („z řeckého oikos, dům“), což zastánce dialogu zákonitě vede k tomu, aby začali přemýšlet i o ekuméně mezi různými náboženstvími. A to právě z toho důvodu, že „*Židé, křesťané, muslimové i příslušníci ostatních náboženství sdílíme společný dům, ať se nám to líbí, nebo ne*“.¹³¹

Štampach opakuje – mezi oběma podobami ekumény je zásadní rozdíl: ta mezináboženská se od vnitrokřesťanské zásadně liší – nejde v ní o jednotu.

¹²⁵ FLOSS, K., Světový étos u nás, Dingir 3/2003, s. 83, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹²⁶ Doc., Ing. Ivan M. Havel, CSc., Ph. D. (*1938) bývalý ředitel Centra pro teoretická studia UK a AVČR, šéfredaktor časopisu Vesmír. Bratrem bývalého prezidenta Václava Havla. Zabývá se kybernetikou, umělou inteligencí, robotikou, kognitivními vědami a filosofickými otázkami, které s těmito obory souvisí.

¹²⁷ Petr Vopěnka (*1935), český matematik a filosof; zakladatel tzv. alternativní teorie množin. Jeho filosofické dílo se věnuje filosofickým otázkám vědy, zejména matematiky, a je výrazně ovlivněno fenomenologií E. Husserla. V letech 1990–1992 byl ministrem školství ČR.

¹²⁸ Radoslav Kutra (*1925), absolvent AVU, malíř, křesťanský konvertita; spolupracoval i s Karlem Flossem. Po roce 1968 emigroval do Švýcarska, v polovině 90. let učil na brněnské FAVU.

¹²⁹ FLOSS, K., Světový étos u nás, Dingir 3/2003, s. 83, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹³⁰ ŠTAMPACH, I. O., Abrahamovská ekuména, Dingir 3/2003, s. 83, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹³¹ ŠTAMPACH, I. O., Abrahamovská ekuména, Dingir 3/2003, s. 83, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

V jeho článku rezonuje i druhá pravda, daná realitou – při ekuméně tři monoteistických náboženství nejde a nemůže jít o vztahy (a tím pádem i o dialog) institucí.

„Žádné z těchto náboženství jako celek není reprezentováno jedinou institucí. Židovské obce mají značnou míru autonomie (...), různé obce v Evropě a Americe považují stanoviska vrcholných autorit judaismu za různě závazné,“¹³² uvádí Štampach. Islám je přinejmenším rozdělen na ší'itský a sunnitský směr. A samo křesťanství? „Ani taková instituce jako Světová rada církví nereprezentuje celek křesťanstva, ba dokonce ani jeho většinu,“¹³³ dodává Štampach, který však vzápětí začne v citovaném článku přibližovat konkrétní příklady řady aktivit, vyvíjených v rámci mezináboženského a mezikulturního dialogu.

Pavel Hošek, který do Dingiru 3/2003 napsal stať „Hans Küng a dialog náboženství“, se dotkl i konkrétní představy, jak si podle Hanse Künga vést na poli mezináboženského dialogu v jím požadovaném „duchu globálního ekumenického povědomí“ s akcentem na specifickou roli křesťanství v tomto procesu.

„Küng navrhuje dvě obecná a jedno specificky křesťanské kritérium:

1. *kritérium původu* – všechna náboženství by měla být poměřována vlastním počátkem, tedy normativní zakládající událostí nebo tradicí (Bible, Korán, Bhagavadgíta, etc.),

2. *etické kritérium* – kritériem pravosti každého náboženství by měla být lidskost (humanum), tedy otázka, co v dané tradici napomáhá a co naopak brání lidskosti,

3. *specificky křesťanské kritérium* – v křesťanství je třeba vše poměřovat z hlediska ‚kristovského principu‘ – zda to či ono odpovídá duchu Ježíše Krista.“¹³⁴

Hošek doplňuje, že Küng přitom navrhuje kombinovat perspektivu z pohledu religionisty, tedy zvnějšku, s pohledem zvnitřku, čili z vlastní tradice, což sám užil v díle *Křesťanství a světová náboženství*, jež mělo zprvu podobu přednášek a nakonec se stalo celou knižnou řadou.

V rámci kritického posouzení Küngova nesporně originálního pojetí mezináboženského dialogu se ovšem Pavel Hošek táže, „zda se světová náboženství opravdu mohou

¹³² ŠTAMPACH, I. O., Abrahamovská ekuména, Dingir 3/2003, s. 83, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹³³ ŠTAMPACH, I. O., Abrahamovská ekuména, Dingir 3/2003, s. 83, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹³⁴ HOŠEK, P., Hans Küng a dialog náboženství, Dingir 3/2003, s. 90, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

dohodnout na tom, co znamená humanum (lidskost)“. Soudí totiž, že „*antropologické předpoklady jednotlivých tradic jsou právě tak rozmanité a konfliktní jako předpoklady metafyzické (teologické)“*.¹³⁵ Přestože Pavel Hošek právě zde spatřuje „největší slabinu“ Küngova projektu, je si vědom, že v dnešním světě, který je poznamenán také nábožensky motivovaným násilím, je Küngova snaha nalézat prostřednictvím mezináboženského dialogu mír, pragmatická, realistická a hlavně potřebná.

S názorem, že „*klasické katolické myšlení a soudobé pojetí dialogu jsou ve zřejmém rozporu,*“¹³⁶ vystoupil v Dingiru 3/2003 Michal Semín. Semín argumentuje, že nové pojetí dialogu není katolické z toho důvodu, „*neboť se v něm předstírá, že církev nevlastní pravdu a teprve ji za pomoci druhých hledá,*“ (...) a že „*vyvolává zdání, že obě strany dialogu jsou na stejné úrovni a že v náboženských obsazích může nepravé náboženství doplňovat či poučovat druhé*“.¹³⁷

K mezináboženskému dialogu se Michal Semín vyjádřil rovněž v rozhovoru, který publikoval týdeník Reflex 19. února 2009. Semín v něm prohlásil, že je „*obyčejný římský katolík, který podporuje apoštolát Kněžského bratrstva sv. Pia X., založený Marcelem Lefebvrem*“¹³⁸.

Časopis Reflex v dodatku k rozhovoru s Michalem Semínem, ředitelem Institutu sv. Josefa a vydavatelem měsíčníku Te Deum, vysvětlil, že francouzský katolický biskup Marcel Lefebvre (1905–1991) odmítl změny v katolické církvi po II. vatikánském koncilu – zejména ekumenický dialog a novou mešní liturgii – a založil Kněžské bratrstvo svatého Pia X.

Michal Semín v rozhovoru pro časopis Reflex uvedl, že „*změny po druhém vatikánském koncilu mají negativní dopad, protože neblaze přispěly k tomu, co Benedikt XVI. nazývá ‚diktaturou relativismu‘. Papež Pavel VI. v souvislosti s krizí v církvi dokonce použil termínu ‚sebedestrukce církve‘. Po koncilu se mezi katolíky rozšířilo mínění, že nezáleží na tom, zda je někdo katolík, protestant, křesťan, či žid. Podobná relativizace pravdy v náboženském životě nemá v historii obdobu, má ničivé účinky, a proto ji arcibiskup Lefebvre kritizoval. Jako je jen jeden Bůh, zjevující se v Bohočlověku Ježíši Kristu, tak je*

¹³⁵ HOŠEK, P., Hans Küng a dialog náboženství, Dingir 3/2003, s. 92, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹³⁶ SEMÍN, M., Kritičtí k dialogu, Dingir 3/2003, s. 95, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹³⁷ SEMÍN, M., Kritičtí k dialogu, Dingir 3/2003, s. 96, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

¹³⁸ Marcel Lefebvre (1905–1991), francouzský arcibiskup, katolický tradicionalista a zakladatel Kněžského bratrstva papeže Pia X.

jen jedna církev, kterou Kristus založil. Kdo chce plnit vůli Boží, musí k této církvi patřit“¹³⁹ a opětovně odmítl mezináboženský dialog zopakováním důvodu, že „existuje jenom jedna církev, z čehož přirozeně vyplývá, že všechny ostatní ‚církve‘ nebo náboženské společnosti mají lidský původ, a proto mezi katolickou církví a těmito společnostmi žádná rovnost nemůže nastat“¹⁴⁰

¹³⁹ HUDEMA, M. Rozhovor s M. Semínem, Reflex 8/2009, dostupné na <http://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-reflex-cz-reflex-cz-hudema/32905/kardinal-nas-pomluvil.html>

¹⁴⁰ HUDEMA, M. Rozhovor s M. Semínem, Reflex 8/2009, dostupné na <http://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-reflex-cz-reflex-cz-hudema/32905/kardinal-nas-pomluvil.html>

Závěr

„Küngova teologická kritika římskokatolických teologických pozic byla (a dosud je) radikální. Není daleko od protestantské nenáboženské interpretace evangelia. S kritičností vůči náboženskému aspektu křesťanství je cesta k jiným náboženstvím nesnadná. Küng se o ni poctivě pokouší, i když sblížení nejde tak daleko jako u jiných protagonistů dialogu, sdílení a spolupráce náboženství. Tváří v tvář dramatické (ekologické, sociální, ekonomické i politické) krizi moderní civilizace přichází Hans Küng s lékem v podobě umírněných etických doporučení. Nelze vyloučit, že politici a manažeři, kteří na Küngova doporučení slyší, tuto krizi svými praktickými rozhodnutími a postupy aspoň lokálně a dočasně zmírňují,“¹⁴¹ shrnul v březnu 2008 Ivan O. Štampach u příležitosti osmdesátých narozenin Hanse Künga.

Poznamenal v této souvislosti, že jde o osmdesátníka stále podnětného. Nemýlil se. O necelý rok později, v únoru 2009, reagoval Hans Küng na probíhající světovou ekonomickou krizi i na naději, která se po celém světě začala upírat k novému americkému prezidentovi Baracku Obamovi.

Küng připomněl, že již v roce 1997 ve své knize *Světový étos pro politiku a hospodářství* varoval před opakováním krachu ekonomického řádu z let 1929–1933. A pak, „v listopadu 2008 jsem během přednáškového turné po Spojených státech měl možnost vidět, že si dnes mnozí lidé stěžují na převažující touhu po zisku v byznysu a na megalomanií v politice. Jelikož trhy selhaly, výzvy k etičtější regulaci honby za ziskem se staly opodstatněnými nejen principiálně, ale i fakticky. Etika ale není třešničkou na dortu, není pouhým podružným přílepkem k celosvětovému tržnímu hospodářství. Nové finanční uspořádání, jehož se mnozí dovolávají a jehož je naléhavě zapotřebí, se musí opírat o etický rámeček. Neblahé lidské instinkty nenasytnosti a domýšlivosti lze zkrotit jedině pomocí určitých základních mravních norem,“¹⁴² zopakoval Hans Küng v únoru loňského roku. Dodal, že víc než kdykoliv dřív potřebuje svět a všichni lidé reflexi společných mravních hodnot, čili, jak Küng specifikuje, určitý světový étos.

¹⁴¹ ŠTAMPACH, I.O., Hans Küng osmdesátiletý, dostupné na http://www.dingir.cz/hans_kung_osmdesatiletý.shtml

¹⁴² KÜNG, H., Etika a Obama, 28. února 2009, dostupné na <http://www.project-syndicate.org/commentary/kung2/Czech>

Toto téma rozpracoval Küng mnohokrát. Působivě také v závěru své knihy *Krédo – Apoštolské vyznání víry dnes?* na otázku „Proč jsme na Zemi“ zde Küng odpovídá: „Musíme skutečně dbát na to, že ztrácíme vlivem ekonomických a technických tlaků a vlivem masmédií, která určují stále více náš všední život, svou ‚duši‘, své zcela osobní, odpovědné subjektivní bytí. (...) Cílem musí zůstat: být a stát se skutečným člověkem, humánním člověkem. (...) To by mohl být elementární, lapidární opis smyslu života, který by mohli sdílet dnešní lidé nejrozličnějšího původu, národnosti, kultury a náboženství.“¹⁴³ Küng ale okamžitě specifikuje, jaká je souvztažnost křesťana k tomuto cíli – „rovněž křesťan (...) se má zasazovat o humanitu, svobodu, spravedlnost, mír a zachování stvoření“. Küng je přesvědčen, že „nelze být křesťanem na úkor lidského bytí“, neboť „křesťané nejsou nadlidé“. Výhodu podle Künga ale mají: „Být křesťanem však může znamenat rozšíření, prohloubení, zakořenění...“¹⁴⁴

Hans Küng připouští, že takto nahlíženou křesťanskou existenci lze chápat jako radikální humanismus. Dnešnímu světu je ale radikální humanismus vsutku zapotřebí. Je proto chvályhodné, že – jak dokumentovala tato má práce – se Küngovým názorům dostává v českém prostředí stabilní pozornosti výrazných autorů, kteří nabízejí jak důkladnou analýzu, tak i kritické připomínky jeho jednotlivých myšlenek i celých knih. I oni tak přispívají k rozvíjení věcného mezináboženského dialogu.

¹⁴³ KÜNG, H., *Krédo – Apoštolské vyznání víry dnes?*, 1992, český překlad Vyšehrad 2007, s. 183–184

¹⁴⁴ KÜNG, H., *Krédo – Apoštolské vyznání víry dnes?*, 1992, český překlad Vyšehrad 2007, s. 184

Rejstřík

Annan, Kofi	17
Blair, Tony	17
Floss, Karel.....	5, 15, 20, 21, 36, 37, 57, 58, 59
Halík, Tomáš	32, 33, 34, 35, 38, 48, 57, 59, 66
Häring, Hermann	15, 16, 17, 18
Havel, I. M.	59
Havel, Václav	37
Homolka, Walter	45
Hošek, Pavel.....	5, 13, 14, 15, 55, 56, 57, 60, 61
Köhler, Horst.....	17
König, Franz.....	10
Kropáček, Luboš	24, 25, 26
Kuschel, Karl-Josef	6, 7, 8, 26, 41, 58
Kutra, Radoslav	59
Lefebvre, Marcel	61
Luik, Arno	19
Malraux, André	6
Massignon, Louis	25
Munzar, Jiří	44, 56
Nešpor, Zdeněk R.....	33, 34
Rahner, Karl	25, 56
Ratzinger, Joseph	5, 16, 19, 20, 21, 68
Rogge, Jacques	17
Semín, Michal	57, 61, 62, 68
Schmidt, Helmut.....	17
Šíma, Pavel.....	57, 58
Štampach, Odilo Ivan.....	5, 9, 10, 11, 15, 22, 23, 41, 57, 59, 60, 63
Štětina, Jaromír.....	28, 29, 30, 31
Vojtíšek, Zdeněk	11, 37, 57, 66
Vopěnka, Petr	59
Waldenfels, Hans	10

Osobnosti mezináboženského dialogu v ČR, citované v mé práci

Doc. PhDr. **Karel Floss** (*1926), filosof; v době totality pořádal mj. bytové semináře; od r. 1991 působí jako docent filosofie na katedře filosofie FF UP v Olomouci. V Sázavě n. Sázavou založil v roce 1993 vzdělávací a ekologickou nadaci Prokopios, kde kromě jiných akcí pořádá Letní filosofické školy, a to v duchu Platónovy a Benediktovy ideje tvůrčího významu soubytí a soužití. Za jádro filosofie pokládá metafyziku. Po r. 1989 se věnuje soustavněji též otázce, zda a jak může křesťanství přispět ke kulturnímu a sociálnímu rozvoji soudobé společnosti.

Mons. prof. PhDr. **Tomáš Halík**, ThD. (*1948), religionista, český katolický teolog, kněz, psycholog a sociolog náboženství. Je rektorem akademického kostela Nejsvětějšího Salvátora v Praze a prezidentem České křesťanské akademie. V červnu roku 2008 mu papež Benedikt XVI. udělil titul kaplana Jeho Svatosti (hovorově papežského preláta), který jmenovaného opravňuje používat před jménem titul monsignore nebo prelát.

Doc. **Pavel Hošek**, ThD. (*1973), přednáší religionistiku na Evangelické teologické fakultě UK a teologii a etiku na Evangelikálním teologickém semináři.

Prof. PhDr. **Luboš Kropáček** CSc., (*1939), islamista, profesor Ústavu Blízkého Východu a Afriky na UK, od roku 2008 vedoucí katedry religionistiky na HTF UK. Autor knih *Islámský fundamentalismus* nebo *Duchovní cesty islámu*.

Mgr. **Jakub Maršálek**, Ph. D. (*1972), odborný asistent na Ústavu Dálného východu FFUK, sinolog, specializuje se na čínské dějiny a archeologii.

Doc. PhDr. **Zdeněk R. Nešpor**, Ph. D. (*1976), vyučuje na FHS UK, religionista, sociolog náboženství, antropolog.

Mgr. **Michal Semín** (*1967), katolický novinář, komentátor, překladatel, spisovatel a průkopník domácího vyučování dětí. Podílí se na tvorbě časopisu *Te Deum*. Je bývalým ředitelem Občanského institutu, současným ředitelem Institutu svatého Josefa.

Ivan Odilo Štampach (*1946), religionista, teolog, filosof, od roku 2000 docent katedry religionistiky na Univerzitě Pardubice. Jako badatel se věnoval mimo jiné novým náboženským hnutím, ekumenismu a mezináboženskému dialogu, spiritualitě a metodologii religionistiky.

Ing. **Jaromír Štětina** (*1943), novinář, spisovatel a politik. Nejvíce je znám jako válečný reportér z oblastí bývalého SSSR a v současnosti jako bojovník za zákaz komunismu. V roce 2004 byl za Stranu zelených zvolen do Senátu.

PhDr. **Zdeněk Vojtíšek** (*1963), odborný asistent Husitské teologické fakulty UK, mluvčí Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů a šéfredaktor časopisu *Dingir*.

Použitá literatura

FLOSS, K., HÄRING, H., HOŠEK, P., ŠTAMPACH, I. O., *Hans Küng – Teolog na hraně*, Dingir 2008, ISBN 978-80-86779-07-2

HOŠEK, P., *Na cestě k dialogu – Křesťanská víra v pluralitě náboženství*, Návrat domů, Praha 2005, ISBN 80-7255-126-4

KÜNG, H., KUSCHEL, K-J., *Prohlášení ke světovému étosu – Deklarace Parlamentu světových náboženství*, Centrum pro studium demokracie a kultury 1997, ISBN 80-85959-31-3

KÜNG, H., *Krédo – Apoštolské vyznání víry dnes?*, 1992, český překlad Vyšehrad 2007, ISBN 978-80-7021-899-0

ŠTAMPACH, O. I., *Náboženství v dialogu – Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*, Portál 1998, ISBN 80-7178-168-1

Texty článků k 12. kapitole:

Křesťanská revue	1969, s. 212–214; 1970, s. 195–197; 1979, s. 13–14, s. 66–75, s. 111–115; 1982, s. 11–15, s. 39–44, s. 63–68, s. 86–95, s. 135–141; 1985, s. 85–89; 1994, s. 97–102, s. 122–127;
Teologický sborník	1995, č. 3, s. 102–104; 1996, č. 4, s. 6–12; 1997, č. 3, s. 61–80; 1998, č. 1, s. 3–22, s. 23–31, s. 32–42
Getsemany	1993, č. 12, s. 3–7; 1996, č. 5, s. 93–96; 1997, č. 10, s. 200–204; 2001, č. 2, s. 43
Teologická reflexe	2004 (X), s. 117–146; 2007 (XIII), s. 46–59

Internetové zdroje

Abrahámovská náboženství mají mírový potenciál, rozhovor Přemysla Zbončáka s Lubošem Kropáčkem – Aluze 1/2009, dostupné na http://www.aluze.cz/2009_01/04_rozhovor_kropacek.php

FLOSS, K., *Hans Küng a Joseph Ratzinger - Benedikt XVI.*, Teologie&Společnost 6/2005, dostupné na <http://www.cdk.cz/ts/clanky/107/hans-kung-a-joseph-ratzinger-benedikt-xvi/>

FLOSS, K., *Světový étos u nás*, Dingir 3/2003, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

HALÍK, T., *Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou*, projev při veřejném slyšení v Evropském parlamentu, Brusel 10. ledna 2008, dostupné na www.eppgroup.eu/Press/peve08/docs/080110speech_halik-cs.doc

HOŠEK, P., *Hans Küng a dialog náboženství*, Dingir 3/2003, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

HUDEMA, M. *Rozhovor s M. Semínem*, Reflex 8/2009, dostupné na <http://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-reflex-cz-reflex-cz-hudema/32905/kardinal-nas-pomluvil.html>

KROPÁČEK, L., *Islám očima křesťanské teologie*, Souvislosti 3-4/1998, dostupné na <http://www.souvislosti.cz/497kro.html>

KÜNG, H., *Žil jsem sedm životů – teď jsem připraven na smrt*, rozhovor žurnalisty Arno Luika s teologem Hansem Küngem, Stern 43/2009, dostupné na <http://www.getsemany.cz/node/2658>

KÜNG, H., *Etika a Obama*, 28. února 2009, dostupné na <http://www.project-syndicate.org/commentary/kung2/Czech>

KÜNG, H., *Žízeň Vatikánu po moci rozděluje křesťanstvo a poškozujje katolicismus*, The Guardian, 28. října 2009, dostupné na <http://www.getsemany.cz/node/2630>

PAVLAS, P., *Küng, Van Ess: Křesťanství a islám*, 25. ledna 2010, dostupné na <http://pavlas.blog.respekt.cz/c/119737/Kung-Van-Ess-Krestanstvi-a-islam.html>

NEŠPOR, Z.R., *Mezináboženský dialog*, 2. července 2004, dostupné na <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=182&lst=115>

RADIO VATICANA, *Benedikt XVI. chystá apoštolskou konstituci pro anglikány, toužící po plném církevním společenství*, 20. října 2009, dostupné na <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11927>

SEMÍN, M., *Kritičtí k dialogu*, Dingir 3/2003, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

Světový étos – Centrum Prokopios, dostupné na <http://www.svetetos.cz/www-puvodni/index/index.htm>

SCHLEMMER, M., *Malé dějiny katolické církve*, recenze, dostupné na <http://glosy.info/texty/hans-kung-male-dejiny-katolicke-cirkve/>

ŠÍMA, P., *Ekumenický institut Hanse Künga*, Dingir 3/2003, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

ŠTAMPACH, I. O., *Papežův krůček k válce civilizací*, 18. září 2006, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/papezuv-krucek-k-valce-civilizaci-dlw-nazory.asp?c=A060917_195106_nazory_zra

ŠTAMPACH, I. O., *Abrahamovská ekuména*, Dingir 3/2003, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

ŠTAMPACH, I. O., *Hans Küng osmdesátiletý*, dostupné na http://www.dingir.cz/hans_kung_osmdesatiletý.shtml

ŠTĚTINA, J., *Přednáška na sympozium Opus bonum v Břevnovském klášteře*, 3. září 2005, dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/zari-2005/prednaska-na-sympoziu-opus-bonum-v-brevnovskem-klasteru.html>

VOJTÍŠEK, Z., *Mezináboženský dialog*, Dingir 3/2003, dostupné na www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf

VOJTÍŠEK, Z., *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*, Portál, ukázka dostupná na <http://kultura.dama.cz/clanek.php?d=3899>

VOJTÍŠEK, Z., časopis Dingir, 3/2003, možno nalézt na <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir303.pdf>